

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»**

СТОЙЧИК ТЕТЯНА ІВАНІВНА

УДК 377.3.014.61:005

**СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ
ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОЗДАТНИХ ФАХІВЦІВ
У ПРОФЕСІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.06 – теорія і методика управління освітою
01 «Освіта/Педагогіка»

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Науковий консультант — доктор педагогічних наук, професор
Сергєєва Лариса Миколаївна,
Центральний інститут післядипломної освіти
Державного закладу вищої освіти «Університет
менеджменту освіти» НАПН України,
кафедра професійної та вищої освіти, завідувач.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України
Ничкало Нелля Григорівна,
Відділення професійної освіти і освіти
дорослих НАПН України, академік-секретар;

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Романовський Олександр Георгійович,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
кафедра педагогіки і психології управління
соціальними системами ім. І.А.Зязюна, завідувач;

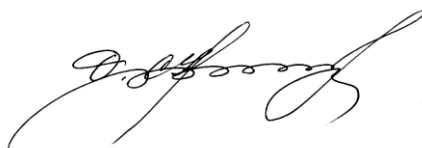
доктор педагогічних наук, доцент
Братко Марія Василівна,
фаховий коледж «Універсум» Київського
університету імені Бориса Грінченка, директор.

Захист відбудеться «22» квітня 2021 р. о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.455.03 у Державному закладі вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-А, корпус 3, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д і на сайті: www.umo.edu.ua.

Автореферат розіслано «22» березня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.С.Снісаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Перехід України від індустріальних до науково-інформаційних технологій потребує підвищення освітньо-інтелектуального потенціалу населення й зумовлює необхідність зміни підходів до підготовки сучасного виробничого персоналу. Ця проблема набуває особливої актуальності для забезпечення якісної підготовки фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) та фахової передвищої освіти (ЗФПО) у контексті євроінтеграційного розвитку.

Концептуальні положення щодо забезпечення системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О відображено у Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про професійно-технічну освіту» (остання редакція — 2019 р.), «Про охорону праці» (остання редакція — 2019 р.); Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» (2015 р.); Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2013 р.); Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року (2019 р.); Стратегії розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року (2020 р.); Стратегії розвитку професійної освіти і навчання ЮНЕСКО на 2016–2021 роки (2015 р.) (UNESCO TVET Strategy 2016-2021); матеріалах Брюггського комюніке «Про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на 2011–2020 роки» (2010 р.) (The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011–2020); стратегії «Європа-2020: стратегія для розумного, сталого, всеосяжного зростання» (Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth) тощо.

Водночас дослідження показало, що забезпечення якості підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О сповільнюється через відсутність науково обґрунтованої системи управління зі взаємозумовленими та взаємопов'язаними цілями, змістом, методами, формами, засобами та педагогічними технологіями, а також недостатньою увагою до створення у ЗП(ПТ)О необхідних для цього умов, що негативно позначається на конкурентоздатності фахівців.

Управління як наука має свій усталений поняттєво-категоріальний апарат, певні закономірності, що відображають узагальнений світовий досвід управління, а також систему принципів. При цьому зміст управління полягає у виконанні керівником чи апаратом управління в складних ієрархічних соціальних системах певної сукупності функцій у їх чіткій послідовності: цілепокладання, планування, організація, мотивація, контроль, оцінювання.

На початку ХХІ століття управління характеризується позитивними і негативними показниками та потребує теоретичного обґрунтування певних процесів, зокрема формування системи професійної орієнтації і кар'єрного консультування, оновлення змісту освіти і методик викладання, модернізації системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, оновлення освітнього середовища, впровадження елементів дуальної форми навчання, формування особистісних якостей здобувачів освіти, розвиток яких гальмується,

поряд з іншими чинниками, недосконалістю законодавчих та нормативно-правових актів, що регулюють управлінську діяльність у системах професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О) та фахової передвищої освіти (ФПО) і формування науково обґрунтованої політики.

Досліджуючи цю проблему, передусім ми звернулися до праць українських і зарубіжних дослідників, предметом наукового пошуку яких виступали: філософія освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, Є. Ільїн та ін.); різні аспекти підготовки керівних кадрів освіти (О. Галус, І. Жерносек, А. Кузьмінський, Н. Кудрявцева, С. Крисюк, В. Луговий, В. Олійник, Н. Протасова, О. Романовський та ін.); управління розвитком професійної освіти (С. Батишев, В. Бондар, Т. Десятов, Г. Єльнікова, Л. Калініна, Л. Петренко, В. Пікельна, З. Рябова, Л. Сергєєва та ін.); інформатизація, інформаційно-комунікаційні технології, цифровізація (В. Биков, А. Верлань, Р. Гуревич, А. Гуржій, М. Жалдак, Н. Клокар, О. Спирін та ін.); ефективність управління освітніми закладами (М. Братко, Г. Дмитренко, В. Камишин, Т. Лукіна та ін.); управління як педагогічне явище (В. Беспалько, А. Дугін, В. Ляудіс, Є. Павлютенков, І. Прокопенко, Г. Тимошко та ін.); управління соціально-педагогічними системами (І. Аносов, В. Беспалько, Л. Даниленко, Ю. Завалевський, В. Маслов, Е. Хриков та ін.); моделювання педагогічних систем (С. Архангельський, Г. Балл, І. Бех, В. Краєвський, А. Уваров, А. Ченцов, В. Штофф (W. Stoph) та ін.); формування та використання трудового потенціалу (Л. Антошкіна, В. Близнюк, Б. Генкін, О. Грішнова, М. Долішній, І. Журавльова, М. Карлін, В. Любарець, Л. Михайлова, Г. Назарова, О. Олексюк, І. Репіна, М. Романюк, Н. Ушенко, О. Федонін та ін.); дидактики (М. Артюшина, С. Гончаренко, Н. Муранова, О. Савченко та ін.); теоретичні, методологічні, методичні засади підготовки конкурентоздатних фахівців (І. Ансофф (I. Ansoff), Д. Богиня, А. Колот, Ф. Котлер (P. Kotler), Е. Лібанова, Н. Невмержицька, С. Ніколаєнко, М. Портер (M. Porter), Г. Романова, О. Скорякова, А. Сміт (A. Smith) та ін.); соціально-психологічні відносини і відносини соціальних груп (В. Андрєєв, О. Журавльов, Н. Воляннюк, Л. Карамушка, В. Позняков та ін.); безперервної професійної освіти (Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Новіков, В. Радкевич, С. Сисоєва, Т. Сорочан та ін.); формування мотивів навчальної діяльності (Дж. Аткінсон (J. Atkinson), Л. Виготський, Ф. Герцберг (F. Herzberg), В. Гладкова, В. Клочко, А. Леонтєв, Д. Мак-Клелланд (D. McClelland), А. Маслоу (A. Maslow), Х. Хекхаузен (H. Heckhausen), Д. Узнадзе, А. Файзуллаєв (A. Faizullayev), П. Якобсон та ін.); порівняльна педагогіка (І. Андрощук, О. Бородієнко, О. Локшина, Л. Пуховська та ін.).

Для обґрунтування теоретико-методологічних засад нашого наукового пошуку важливе значення мали положення щодо сучасних підходів, зокрема: системного (Л. Белова, І. Блауберг, Н. Гузій, В. Загвязинський, Т. Ільїна, Н. Кузьміна, Ю. Шабанова та ін.); діяльнісного (Б. Ананьєв, Д. Ельконін, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, Ю. Татур та ін.); синергетичного (В. Буданов, І. Добронравова, С. Курдюмов, В. Лутай, І. Пригожин, Г. Хакен (H. Naken) та ін.); культурологічного (Н. Алексєєв, Є. Бондарєвська, О. Діденко, Л. Єршова, В. Ісаєв, В. Орлов, О. Рудницька, Г. Філіпчук та ін.); антрополого-гуманістичного (Л. Базиль,

А. Каленський, О. Керницький та ін.); компетентнісного (В. Байденко, Н. Бібік, В. Болотов, І. Зимня, П. Лузан, О. Овчарук, О. Пометун, Дж. Равен (J. Raven), М. Теловата, М. Чошанов (M. Choshanov), В. Шадріков, С. Шишов, О. Щербак, В. Ягупов та ін.); середовищного (Н. Боритко, В. Ковальчук, А. Литвин, Ю. Мануйлов, М. Пригодій, В. Слободчиков, В. Стрельников, О. Ярошинська, В. Ясвін та ін.).

Водночас нами не виявлено праць, присвячених дослідженню системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О.

Вивчення стану досліджуваної проблеми в педагогічній теорії і на практиці дозволило виявити суперечності між:

- усталеною системою управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О та потребами інноваційних підходів до управлінської діяльності в умовах цифровізації;

- об'єктивною необхідністю забезпечення ефективного управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців та недостатньою обґрунтованістю теоретичних засад і механізмів впливу на підвищення її рівня;

- зростанням вимог до якості професійної підготовки фахівців та недостатньою розробленістю теоретико-методичних основ управління нею у ЗП(ПТ)О;

- традиційними організаційно-методичними формами і методами здійснення професійної підготовки фахівців та необхідністю оновлення цього процесу.

Розв'язання цих суперечностей потребує розроблення і впровадження нових підходів до системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О, що й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження *«Система управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у професійних навчальних закладах»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПН України з теми: «Науково-методичні засади підвищення ефективності державно-громадського управління неперервною освітою в умовах суспільних трансформацій в Україні» (державний реєстраційний номер ДР 0116U007183). Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 5 від 18 травня 2016 року) та погоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 14 червня 2016 року).

Об'єкт дослідження — управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців.

Предмет дослідження — система управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О в умовах євроінтеграції.

Мета дослідження полягає у розробленні науково обґрунтованої системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О відповідно до потреб роботодавців.

Для реалізації мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Вивчити стан досліджуваної проблеми у літературних і документальних джерелах.

2. Проаналізувати досвід управління якістю підготовки виробничого персоналу в країнах Європейського Союзу.

3. Розробити авторську концепцію управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О.

4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О.

5. Виявити особливості розвитку соціального партнерства у підготовці конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О.

6. Визначити критерії та показники оцінювання управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О.

7. Підготувати навчально-методичний комплекс «Управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О».

Концепція дослідження. Провідна ідея дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О.

Обґрунтування концепції дослідження було здійснено на методологічному, теоретичному та практичному рівнях.

Методологічний концепт становлять наукові засади сучасної педагогіки, філософії, психології та соціології, положення щодо взаємозв'язку освіти з соціально-економічними підсистемами; положення теорії систем, теорій управління та уявлення про цілісність управлінської діяльності; принципи єдності теорії і практики, що забезпечують теоретичне, емпіричне й експериментальне вивчення предметів і явищ з метою розкриття сутності системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О; принципи науковості, наступності, взаємозв'язку теорії і практики управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О.

На *теоретичному* рівні розглянуто систему загальнонаукових і психолого-педагогічних ідей та концепцій, що сприяють виявленню суті й структури управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців, розробленню моделі, визначенню необхідних педагогічних умов її успішного впровадження у діяльність ЗП(ПТ)О. Особливу увагу було приділено врахуванню особливостей системного підходу до аналізу і синтезу педагогічних явищ, реалізації інноваційних технологій підготовки та управлінської діяльності; аналізу теорій особистісно орієнтованого навчання, дидактики професійної освіти і педагогіки праці, закономірностей і принципів взаємодії в освітньому процесі.

Практичний концепт передбачає прогностичне обґрунтування системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О відповідно до потреб ринку праці. Обґрунтування системи управління здійснювалось з урахуванням зрослих вимог до ЗП(ПТ)О на основі аналізу основних напрямів професійної підготовки виробничого персоналу відповідно до діяльнісного, синергетичного, особистісного, системного та компетентнісного підходів.

З урахуванням цього визначаються напрями й особливості управлінських дій

та їх зміст. Це уможливило перехід від фрагментарного управління окремими підсистемами до його системного функціонування, подальшого розвитку, що зумовлюється доцільністю і передбачає взаємодію соціально-економічних та освітніх систем.

Управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О характеризується змінами, які взаємодіють, але мають особливості адаптації.

Врахування цих концептуальних положень сприяє обґрунтуванню очікуваних результатів, а також уможливило визначення послідовності дослідження та його основних напрямів.

Загальна гіпотеза дослідження: система управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О буде ефективною за умови обґрунтування наукових засад з урахуванням сучасних освітніх теорій і концепцій провідних методологічних підходів інтерактивних методів навчання.

Цей процес буде ефективним за таких умов: взаємодії з економічними та соціальними інститутами в реальних умовах ринку освітніх послуг; соціального партнерства, співпраці з роботодавцями при оцінюванні конкурентоздатності фахівця; обґрунтуванні та впровадженні концептуальних основ системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О.

Часткова гіпотеза полягає у наступному: ефективність управління якістю в ЗП(ПТ)О підвищиться, якщо:

- система управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О охоплюватиме сукупність взаємопов'язаних компонентів, взаємодії і наступності в управлінській діяльності в усіх підсистемах, спрямовуватиметься на підвищення якості підготовки відповідно до технологій індикаторно-інструментального оцінювання та передбачатиме підготовку педагогічного персоналу до управлінської діяльності;

- буде розроблено та впроваджено науково обґрунтовану модель управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О;

- концепція управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О ґрунтуватиметься на прогностичних засадах і принципах випереджувального підходу;

- модель управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О охоплюватиме методологічний, змістово-процесуальний, критеріально-діагностичний блоки та передбачатиме їх цілеспрямоване впровадження в управлінську діяльність на різних рівнях.

Методи дослідження. Для досягнення мети, виконання дослідницьких завдань і перевірки гіпотези використовувалися такі методи:

- *теоретичні*: аналіз результатів наукових досліджень у галузі філософії освіти, соціології, психології, професійної педагогіки (для визначення суті, змісту і структури системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О); структурно-функціональний аналіз (для обґрунтування авторської концепції управління якістю підготовки); синтез та узагальнення (для обґрунтування методологічних і методичних основ дослідження); методи моделювання і прогнозування (для розроблення моделі системи управління та методики її

застосування); узагальнення (для формулювання висновків і рекомендацій щодо впровадження системи управління); аналіз законодавчої бази, нормативних документів з правових питань підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О;

– *емпіричні*: праксиметричні (вивчення та аналіз досвіду управління); діагностичні: анкетування, бесіда, тестування (дослідження сучасного стану управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О та ЗФПО, готовність колективів та педагогічних працівників до управлінської діяльності, вивчення мотивації абітурієнтів щодо майбутньої професії та здобувачів освіти щодо майбутньої професійної діяльності, визначення рівня сформованості особистісних якостей здобувачів освіти); педагогічний експеримент: пошуковий, констатувальний, формувальний, узагальнювальний етапи (перевірка ефективності моделі управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О);

– *математичні та статистичні*: статистична обробка даних, графічне відображення результатів, кваліметричне оцінювання результатів, метод попарних порівнянь Сааті — для визначення відносної важливості компонентів конкурентоздатності фахівця ЗП(ПТ)О за результатами опитування роботодавців; критерій перевірки статистичних гіпотез (критерій χ^2 Пірсона) — для перевірки достовірності збігів та відмінностей експериментальних даних; індикаторно-інструментальне оцінювання.

Для комп'ютерного статистичного опрацювання експериментальних даних використано програму Microsoft Excel.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

– *розроблено й теоретично обґрунтовано* концепцію управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О, провідна ідея якої полягає в ефективному використанні внутрішнього потенціалу забезпечення якості П(ПТ)О (якість мети, якість освітнього стандарту, якість освітньої програми, якість матеріально-технічної бази освітнього процесу, якість викладацького складу, якість здобувачів освіти, якість інформаційно-методичної бази, якість професійної підготовки майбутніх фахівців) та зовнішніх умов впливу на якість П(ПТ)О (державна освітня політика, створення у ЗП(ПТ)О системи управління якістю), що сприяє підвищенню якості підготовки фахівців у ЗП(ПТ)О;

– *розкрито* теоретичні основи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О;

– *визначено й обґрунтовано* поняття «система управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців» як сукупність принципів, взаємопов'язаних або взаємозалежних підходів, форм і методів, за допомогою яких ЗП(ПТ)О може підвищувати ефективність своєї діяльності та якість надання освітніх послуг;

– *обґрунтовано, спроєктовано та експериментально перевірено* модель управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О, яка охоплює блоки: методологічний (парадигми освіти, закономірності, підходи, принципи); змістово-процесуальний (етапи, форми, методи, навчально-методичний супровід, умови формування колективу здобувачів освіти у цих ЗП(ПТ)О та професійної компетентності майбутніх фахівців); критеріально-діагностичний (складники, критерії, рівні професійної компетентності конкурентоздатних фахівців);

– *обґрунтовано* педагогічні умови участі соціальних партнерів у забезпеченні якості підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О (участі у формуванні змісту підготовки, якісного педагогічного персоналу, інноваційного навчально-методичного середовища, технологій підготовки конкурентоздатного фахівця, інформаційного середовища, соціально-особистісних якостей майбутніх фахівців, нормативно-правового забезпечення); застосування хаб-технологій в управлінні якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О шляхом формування ефективних технологічних платформ, що сприяє інноваційному розвитку ЗП(ПТ)О та реалізації парадигми партнерсько-корпоративних відносин;

– *уточнено* зміст понять «конкурентоздатний фахівець», «управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О»;

– *подальшого розвитку* дістали положення щодо: діджиталізації як складової розвитку сучасного освітнього середовища; формування освітнього кластера як форми соціального партнерства; забезпечення якості підготовки конкурентоздатних фахівців.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні авторської моделі управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О, технології індикаторно-інструментального оцінювання ефективності управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О; методики застосування хаб-технологій для реалізації партнерсько-корпоративних відносин; розробленні та впровадженні в професійну підготовку фахівців: положень про експериментальну роботу, про міжнародну діяльність, про профорієнтаційний центр, про дистанційне навчання, про стажування педагогічних працівників в умовах виробництва, про молодіжний центр, про електронну бібліотеку, про рейтингове оцінювання діяльності педагогічних працівників; впровадженні моделі партнерства бізнесу і ЗП(ПТ)О у підготовку конкурентоздатних фахівців на засадах менторства.

Запропоновані теоретичні й методичні засади і рекомендації щодо управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О можуть бути використані в системі підвищення кваліфікації керівних та педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.

Упровадження результатів дослідження. Наукові положення та методичні матеріали впроваджено в практику роботи: Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області (довідка від 22.12.2020 р. № 13/5-265); Федерації організацій роботодавців Дніпропетровщини (довідка від 22.12.2020 р. № 463), ДНЗ «Дніпрорудненський професійний ліцей» (довідка від 23.12.2020 р. № 1413/03), ДНЗ «Бердичівське вище професійне училище» (довідка від 24.12.2020 р. № 415), ДНЗ «Богуславський центр професійно-технічної освіти» (довідка від 04.12.2020 р. № 286), ДНЗ «Одеський центр професійно-технічної освіти» (довідка від 23.12.2020 р. №92 П), Вищого професійного гірничого училища (м. Горішні Плавні) (довідка від 23.12.2020 р. № 02.1-08/1023а), ДНЗ «Білопільське вище професійне училище» (довідка від 23.12.2020 р. № 884), Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти в Чернівецькій області (довідка від 23.12.2020 р. № 266), ДПТНЗ «Міжрегіональний центр ювелірного мистецтва» (м. Київ) (довідка від 23.12.2020 р. № 063/23-952), відокремленого структурного

підрозділу «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій» (довідка від 23.12.2020 р. № 394), відокремленого структурного підрозділу «Львівський державний коледж харчової та переробної промисловості Національного університету харчових технологій» (довідка від 23.12.2020 р. № 89/20), Технічного коледжу Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (довідка від 21.12.2020 р. № 2/19-470), Київського фахового коледжу легкої промисловості (довідка від 23.12.2020 р. № 555/1).

Особистий внесок здобувача. У спільній публікації з Л. Сергеевою [2]; монографії [3] авторськими є підрозділи 1.1, 1.2, розділ 2; навчальному посібнику [72] у співавторстві з Л. Сергеевою, Т. Лукіною, Ю. Красильниковим, О. Пашенко, В. Купрієвич дисертантці належить підрозділ 2.2; підручнику [73] у співавторстві з В. Сиротюком, Ю. Куліченко, Т. Янюк, В. Тарасовим, М. Перетятком авторці належать визначення та обґрунтування методологічних підходів до формування конкурентоздатних фахівців гірничого профілю; навчальному посібнику [74] у співавторстві з В. Сиротюком, Д. Непомнящим, Ю. Куліченко, А. Ромах, Ю. Пархомець, К. Афанасьєвою, Т. Веселовою, К. Мартиненко авторці належить обґрунтування основних положень оволодіння фахівцями професійними компетентностями з професій гірничого профілю.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження доповідалися й обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях, всеукраїнських науково-практичних конференціях, методологічних семінарах, зокрема:

міжнародних: «Якісна професійна освіта — гідна робота: досвід, реалії, перспективи» (м. Львів, 2016), «Наукова спадщина академіка Івана Зязюна у вимірах сучасності та майбутнього» (м. Київ, 2017), «Медіасфера та медіаосвіта: специфіка взаємодії в сучасному соціокультурному просторі» (м. Могильов, Республіка Білорусь, 2017), «Інновації в науці: виклики сучасності» (м. Варна, Республіка Болгарія, 2017), «Управління якістю вищої освіти: проблеми та перспективи» (м. Київ, 2017), «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» (м. Мукачеве, 2017), «Професійна педагогіка і андрагогіка: актуальні питання, досягнення та інновації» (м. Кривий Ріг, 2017), «Психолого-педагогічні аспекти навчання в системі неперервної освіти» (м. Біла Церква, 2017), «Єдиний освітній простір Україна — ЄС» (м. Вишнян, Республіка Хорватія, 2018), «Інновації в науці: виклики сучасності» (м. Варна, Республіка Болгарія, 2018), Регіональний форум Східного партнерства щодо навчання на робочому місці у професійно-технічній освіті (м. Телаві, Республіка Грузія, 2018), «Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.» (м. Львів, 2019), «Dohoda o pridružení: podpora zmien v integrácii» (м. Братислава, Словацька Республіка, 2019), «Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя» (м. Харків, 2019), «Розвиток професіоналізму сучасного педагога в постнекласичній парадигмі» (м. Черкаси, 2019), «Актуальні аспекти розвитку STEM-освіти у навчанні природничо-наукових дисциплін» (м. Кропивницький, 2019), Регіональний форум Східного партнерства щодо навчання на робочому місці у професійно-технічній освіті (Львів, 2019),

«Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії, перспективи» (м. Ірпінь, 2020), «Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти» (м. Глухів, 2020), ICHTML 2020: Міжнародна конференція з історії, теорії та методики навчання (м. Кривий Ріг, 2020), ICON-MaSTEd 2020: XII Міжнародна конференція з математики, природничих наук та технологій освіти (м. Кривий Ріг, 2020);

всеукраїнських: «Фундаменталізація змісту загальноосвітньої та професійної підготовки: проблеми і перспективи» (м. Кривий Ріг, 2015), «Майбутнє робітничих професій: нові вимоги — нові підходи» (м. Київ, 2016), «Актуальні проблеми впровадження інклюзивної освіти» (м. Київ, 2016), «Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти» (м. Київ, 2016), «Формування інноваційного освітнього середовища у професійно-технічному навчальному закладі» (м. Київ, 2016), «Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України» (м. Київ, 2016), «Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управління навчальними закладами» (м. Херсон, 2016), «Застосування технологій бенчмаркінгу в організації навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти» (м. Харків, 2016), «Проблеми підготовки педагогів для професійної освіти: теорія і практика» (м. Львів, 2016), «Нові інформаційні технології в освіті» (м. Київ, 2017), «Інноваційні підходи у формуванні якості підготовки конкурентоздатних фахівців у професійних навчальних закладах» (м. Київ, 2017), «Теоретико-методичні основи підготовки конкурентоздатних фахівців в контексті сучасного ринку праці» (м. Кривий Ріг, 2017), «Модернізація змісту професійної освіти — умова підготовки компетентного фахівця нової формації» (м. Житомир, 2017), «Формування професійно мобільного фахівця: європейський вимір» (м. Львів, 2017), «Впровадження елементів дуальної форми навчання у підготовку робітничих кадрів у закладах професійної освіти України» (м. Дніпро, 2018), «Підготовка управлінських кадрів у контексті нового Закону «Про освіту»» (м. Херсон, 2018), «Розбудова єдиного інформаційного простору української освіти — вимога часу» (Харків, 2018), «Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології» (м. Київ, 2018), «Підготовка конкурентоздатних фахівців: виклики сучасності» (м. Кривий Ріг, 2018), «Нова українська школа — старт реформи, участь громад» (м. Київ, 2018), «Інновації у професійній підготовці робітничих кадрів у контексті євроінтеграції освіти» (м. Слов'янськ, 2018), «Реалізація дуальної освіти при підготовці кваліфікованих робітничих кадрів в ЗП(ПТ)О України» (м. Донецьк, 2019), «Проблеми і перспективи розвитку професійної компетентності працівників системи професійної освіти в умовах реформування освітньої галузі» (м. Біла Церква, 2019), «Модернізація підготовки майбутніх фахівців професійно-педагогічного напрямку в умовах освітнього простору» (м. Кривий Ріг, 2019), «Теоретико-методичні основи підготовки конкурентоздатних фахівців у контексті сучасного ринку праці» (м. Кривий Ріг, 2019), «Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії» (м. Одеса, 2019);

методологічних семінарах: «Роль соціального партнерства в осучасненні професійно-технічної освіти Дніпропетровської області» (м. Київ, 2015), «Формування професійно-мобільного конкурентоздатного робітника на засадах соціального партнерства, використання корпоративних технологій та розвитку технічної творчості» (м. Дніпро, 2016), «Педагогічний досвід у контексті освітніх інновацій» (м. Біла Церква, 2016), «Педагогічні умови формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю в професійних навчальних закладах» (м. Київ, 2016), «Система управління охороною праці в професійно-технічних навчальних закладах» (м. Кривий Ріг, 2016), «Формування конкурентоздатності фахівців через розвиток технічної творчості та раціоналізаторської діяльності» (м. Кривий Ріг, 2016), «Криворізька молодь: професійна освіта в умовах децентралізації державного управління» (м. Кривий Ріг, 2016), «Створення навчальної літератури, посібників, електронних засобів навчального призначення» (м. Кривий Ріг, 2017), «Підготовка висококваліфікованих робітників гірничого профілю за сучасними вимогами роботодавців» (м. Кривий Ріг, 2017), «Співпраця з роботодавцями у впровадженні елементів дуальної системи» (м. Київ, 2017), «Проектні технології навчання у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників» (м. Київ, 2017), «Сучасні погляди на підготовку конкурентоздатних фахівців у закладах професійної освіти» (м. Київ, 2018), «Інновації у забезпеченні доступності освітнього простору закладу освіти для учнів з порушенням слуху» (м. Київ, 2018), «Професійна підготовка учнів з особливими освітніми потребами: реалії та перспективи» (м. Київ, 2018), «Управління якістю освіти: досвід та інновації» (м. Павлоград, 2018), «Впровадження у навчально-виховний процес ЗП(ПТ)О дуальної системи підготовки та інноваційних технологій» (м. Кривий Ріг, 2018), «Управління розвитком ЗП(ПТ)О на засадах педагогічної логістики» (м. Чернівці, 2019), «Конкурентоздатний фахівець — сучасна стратегія ЗП(ПТ)О» (м. Київ, 2020), «Управління професійною підготовкою викладачів професійної освіти: узгодження інтересів стейкхолдерів» (м. Київ, 2020).

Кандидатська дисертація на тему «Організаційно-педагогічні засади підготовки робітників гірничого профілю в умовах професійно-технічного навчального закладу» (спеціальність 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти) захищена у 2015 році в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Основний зміст і результати дослідження висвітлено у 69 одноосібних публікаціях, із них: 1 монографія, 22 статті у провідних наукових фахових виданнях України у галузі педагогіки та наукових періодичних виданнях (з них 9 — у виданнях, розміщених у міжнародних наукометричних базах), 8 статей у періодичних наукових виданнях іноземних держав, 11 статей у фахових періодичних виданнях, 27 статей і тез у збірниках наукових праць і матеріалах конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається з анотації українською, російською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (914 найменувань, з них

72 — іноземними мовами), 230 додатків на 373 сторінках. Загальний обсяг дисертації — 922 сторінки, основний текст — 384 сторінки. Дисертацію ілюстровано 118 рисунками і 163 таблицями.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми; розкрито зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт, предмет дослідження, викладено його концепцію й гіпотезу. Охарактеризовано наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; викладено інформацію щодо впровадження та апробації результатів наукового пошуку.

У першому розділі — **«Управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти як наукова проблема»** — викладено теоретичні засади управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О (визначено основні поняття дослідження, сутність конкурентоздатності як соціально-економічного явища, сучасні напрями наукових досліджень з управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців); проаналізовано сучасний стан управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О (виклики до якості П(ПТ)О в Україні, законодавство у сфері П(ПТ)О, запити практик управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців); обґрунтовано професійну підготовку конкурентоздатних фахівців в умовах міжнародного освітнього простору (формування вітчизняної системи професійної підготовки в умовах європейської інтеграції, вплив глобалізаційних процесів на формування професійної підготовки, Туринський процес як напрям підвищення рівня професійної підготовки в Україні).

Виявлено, що ця сфера діяльності й досі значною мірою залишається поза науковими інтересами вчених, що свідчить про перспективність її досліджень. Збагачується предметне поле досліджень і за рахунок фундаментальних наукових проблем, пов'язаних із глобалізацією, трансформацією соціальних відносин, новим етапом науково-інформаційних змін, зростанням ролі ринкових відносин, що позначається на якості професійної підготовки фахівців для різних галузей економіки.

У ході аналізу сучасних напрямів реформування освіти серед основних виявлено проблему управління якістю підготовки через розвиток внутрішніх та зовнішніх інституційних структур.

Аналіз нормативно-правових документів та результатів наукових досліджень проблем управління якістю підготовки у закладах освіти (С. Батишев, Р. Гуревич, Т. Десятов, В. Кремень, Н. Ничкало, С. Ніколаєнко, В. Олійник, О. Романовський, Л. Сергеева) та соціально-педагогічними системами (В. Андрущенко, Ю. Бабанський, М. Братко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, В. Пікельна, Н. Тализіна) дав змогу дійти висновку щодо необхідності подальших досліджень управління як цілісної системи.

Теоретичний аналіз підтвердив, що парадигма управління якістю професійної

підготовки як основного чинника забезпечення конкурентоздатності фахівця реалізується в діяльності суб'єктів управління з урахуванням соціального замовлення суспільства.

Оскільки конкурентоздатність фахівця ЗП(ПТ)О визначено як здатність відповідати вимогам роботодавця, завдяки конкурентним (професійним та особистісним) перевагам по відношенню до інших фахівців у певній галузі, формування конкурентоздатності фахівця потребує створення відповідних педагогічних умов для особистісно-професійного становлення суб'єкта, цьому сприяє моделювання освітнього середовища, що уможливорює підвищення якості професійної підготовки.

Доведено, що якість є категорією, яка за своєю сутністю відображає різні аспекти освітнього процесу — філософські, соціальні, педагогічні, демографічні, економічні та інші. Серед основних сучасних викликів, що постали перед системою П(ПТ)О та опосередковано впливають на якість професійної підготовки, визначено: технологічні зміни, революцію в інформаційно-комунікаційних технологіях і викликаний цим швидкий темп соціальних змін, що супроводжуються зростанням мобільності праці та капіталу, створенням суспільства знань.

З метою виявлення рівня якості підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О було проведено констатувальний педагогічний експеримент (2014–2016 рр.). Для виявлення фактичного рівня якості підготовки конкурентоздатних фахівців в умовах ЗП(ПТ)О (вхідне діагностування) було залучено 524 випускники, 65 осіб з числа керівних кадрів ЗП(ПТ)О, 280 педагогічних працівників, 175 здобувачів освіти, 175 вступників, 86 роботодавців Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Запорізької, Київської, Львівської, Одеської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Чернівецької областей та міста Києва. На підприємствах, обраних для проведення опитування, працює 7280 працівників (58,8% від загальної кількості працівників в обраних видах економічної діяльності) з 11 регіонів України та м. Київ.

Під час дослідження мотивації абітурієнтів щодо визначення майбутньої професії встановлено, що тільки третя частина опитаних (34% контрольної групи (КГ)); 31% (експериментальної групи (ЕГ)) отримали фахову інформацію про майбутню професійну діяльність. Більшість абітурієнтів (53% (КГ); 52% (ЕГ)) в обраній професії приваблює висока заробітна плата. Першочерговим завданням після закінчення закладу освіти (53% (КГ); 55% (ЕГ)) для респондентів є працевлаштування.

Основну частину здобувачів освіти задовольняє рівень організації професійно-теоретичної (70% (КГ); 71% (ЕГ)) та професійно-практичної (64% КГ та ЕГ) підготовки. Однак для якісного опанування змістом предметів професійно-теоретичної підготовки здобувачам не вистачає навчальної літератури (32% (КГ); 33% (ЕГ)); вони також вважають недостатнім і навчально-матеріальне забезпечення та вказують на брак мультимедійних засобів навчання (19% (КГ); 18% (ЕГ)). Основними складовими у підготовці здобувачі вважають формування професійних знань, умінь і навичок, необхідних для конкуренції за робоче місце на ринку праці (70% (КГ); 71% (ЕГ)), та формування якостей,

необхідних для самореалізації в професійній діяльності (22% (КГ); 20% (ЕГ)). Респонденти зазначають, що покращити якість професійно-теоретичної підготовки можливо за рахунок підвищення рівня професійної компетентності та якості роботи педагогічних працівників (34% (КГ); 33% (ЕГ)); змін змісту дисциплін (42% (КГ); 43% (ЕГ)); удосконалення матеріально-технічної бази закладу освіти (10% (КГ та ЕГ)). За результатами оцінювання сформованості мотивації майбутніх фахівців встановлено, що 13% (КГ) й 11% (ЕГ) мають низький рівень мотивації, середній рівень — 42% (КГ) і 43% (ЕГ), достатній — 32% (КГ) і 31% (ЕГ), високий — 13% (КГ) й 15% (ЕГ).

Виявлено, що в більшості випускників сформувався достатній рівень (72% КГ та ЕГ) знань, умінь та навичок, якими вони оволоділи у ЗП(ПТ)О. Отриманою професією та робочим місцем задоволені 69% (КГ та ЕГ) респондентів.

Більшість педагогічних працівників (46% (КГ); 48% (ЕГ)) вважають достатнім рівень якості професійної підготовки конкурентоздатних фахівців у їхньому закладі. Значна частина респондентів вказують на середній рівень інтелектуального розвитку (48% (КГ); 46% (ЕГ)) та комунікабельності (51% (КГ) і 50% (ЕГ)).

У результаті дослідження рівня професійної компетентності та самоосвіти педагогічних працівників виявлено, що тільки 31% (КГ) і 32% (ЕГ) педагогічних працівників впроваджують інноваційні технології в навчально-виробничий процес. Значна частина (52% КГ та ЕГ) власний рівень готовності самостійно навчатися та здобувати знання оцінюють як середній.

За результатами опитування роботодавців система співпраці із ЗП(ПТ)О задовольняє 37% опитаних КГ та ЕГ. Основна частина роботодавців оцінили якість професійно-практичної підготовки (60% (КГ); 56% (ЕГ)) та професійно-теоретичної підготовки (53% (КГ); 56% (ЕГ)) як високу.

За результатами анкетування керівних кадрів виявлено, що найголовнішими викликами ЗП(ПТ)О є відсутність відповідної навчально-матеріальної бази (8% опитаних), застаріла навчально-матеріальна база (51%), відсутність бази для практики (6%), низький рівень мотивації здобувачів освіти до участі у творчій та дослідницькій діяльності (25%). Поширеними формами соціального партнерства в регіонах (для 42% респондентів) є стажування педагогічних працівників, проведення уроків виробничого навчання, майстер-класів на базі підприємств, екскурсій і уроків-семінарів за участі технологів підприємств та конкурсів професійної майстерності; впровадження елементів дуальної системи навчання (35%); підготовка навчальної літератури із залученням роботодавців (31%). Під час опитування 63% керівників ЗП(ПТ)О зазначили, що в професійній підготовці майбутніх фахівців постійно застосовуються ІКТ та дистанційні технології, 72% співпрацюють з науковими установами.

Аналіз результатів дослідження сприяв формуванню нових форм взаємодії ЗП(ПТ)О та роботодавців, обґрунтуванню основних критеріїв визначення конкурентоздатності фахівців, інструментарію управління якістю підготовки у контексті вимог сучасного ринку праці, розробленню моделі управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О і виявленню основних тенденцій підвищення рівня професійної компетентності керівних та педагогічних кадрів

ЗП(ПТ)О.

З урахуванням Європейської рамки кваліфікацій визначено, що ЗП(ПТ)О для забезпечення управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців, поряд з іншими напрямками, слід: модернізувати зміст підготовки робітничих кадрів на основі впровадження державних стандартів П(ПТ)О нового покоління; наблизити зміст державних стандартів П(ПТ)О до вимог роботодавців шляхом їх залучення до формування змісту; запровадити нову систему управління П(ПТ)О регіону, що базується на широких повноваженнях місцевих громад, принципах державно-громадського управління, автономії навчальних закладів та педагогічної свободи у викладанні.

У другому розділі — **«Управління якістю професійної підготовки конкурентоздатних фахівців у зарубіжних країнах»** — досліджено якість освіти та результативність діяльності закладів професійної освіти і навчання в Європейському Союзі (проаналізовано питання стандартизації в системі професійної освіти і навчання, схарактеризовано Європейську рамку кваліфікацій для навчання впродовж життя, систему оцінювання якості професійної підготовки в країнах Європейського Союзу); висвітлено проблему трансформації зарубіжних систем професійної освіти і навчання в умовах глобалізації (соціально-економічний розвиток країн як основа модернізації професійної освіти і навчання, парадигмальний підхід до управління якістю професійної підготовки, інтеграційно-комунікативний вимір інформаційно-освітнього простору закладу професійної освіти і навчання); конкурентоспроможність зарубіжних систем професійної освіти і навчання (розглянуто особливості національних систем професійної підготовки конкурентоздатних фахівців, вимоги ринку праці до компетентностей фахівців у зарубіжних країнах, міжнародні освітні проекти як засіб професійної підготовки конкурентоздатних фахівців).

У розділі узагальнено досвід стандартизації країн Європи та Америки, із застосуванням стандартів ISO, зокрема ISO серії 9000:2000, де визначено якість (здатність задовольняти потреби) і процес (сукупність взаємозалежних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріально-технічних, методичних тощо)).

В Україні формується власна модель стандартів професійних кваліфікацій, яка ґрунтується на об'єктивних дослідженнях кваліфікаційних (компетентнісних) вимог, спрямованих на розвиток особистості, оволодіння вміннями щодо навчання впродовж життя та формування цілісної професійної компетентності. Проте недостатньо обґрунтованим є механізм адаптації європейських стандартів професійних кваліфікацій у вітчизняну практику.

У дисертації схарактеризовано обов'язкові ознаки професійної підготовки в країнах Європейського Союзу, які підлягають оцінюванню. Ними виявились: дуальна система професійної освіти і навчання (Австрія, Німеччина, Фінляндія); об'єднання освіти з професійним удосконаленням (Бельгія, Греція, Іспанія, Португалія); активна участь соціальних партнерів та органів консультування у професійній підготовці (Данія, Польща, Франція); різноманітність форм професійної підготовки та кваліфікаційних свідоцтв (Італія, Люксембург); високий ступінь децентралізації освіти (Швеція).

Результати наукового пошуку показали, що поширеною є система оцінювання якості професійної підготовки. У більшості європейських країн вона ґрунтується на трьох групах критеріїв: якості реалізації освітнього процесу (вхідні дані, потенціал); якості умов протікання освітнього процесу (поточні дані, що характеризують хід виконання процесу); якості результату освітнього процесу (вихідні дані).

На шляху інтеграції П(ПТ)О до загальноєвропейського освітнього простору залишаються невирішеними питання розроблення нового законодавства, визначення короткострокових та довгострокових завдань розвитку професійної освіти, приведення у відповідність підготовки робітничих кадрів до європейських вимог та потреб економіки, створення системи соціального партнерства для застосування елементів дуальної системи навчання.

Важливо зазначити, що сьогодні вітчизняна практика підготовки фахівців ґрунтується на певних принципах та підходах країн Європейського Союзу і спрямована на оновлення змісту, форм і методів освітньої діяльності, простежуються позитивні зміни у формуванні творчої особистості, здатної до життєвого та професійного саморозвитку, розвитку м'яких навичок *soft skills*. Реформування системи П(ПТ)О певним чином спрямовується на підвищення якості професійної підготовки; задоволення потреб ринку праці та участі соціальних партнерів; розвиток міжнародної співпраці.

Заклади освіти вже мають певну орієнтацію на європейський досвід. У зарубіжних країнах системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців побудовано таким чином, щоб у подальшому захистити особистість соціально і професійно. Вони уможливають швидку адаптацію до змін, прийняття нестандартних рішень, критичного оцінювання динамічних процесів глобалізованого, інформаційного світу, а також сприяють професійному вдосконаленню та подальшому особистісному розвитку. Саме розвиток є основою системи професійної освіти і навчання в зарубіжних країнах, як закономірна зміна, що сприяє появі нової якості, визначає поступ країни, забезпечує реформування усіх її сфер соціально-економічного спрямування.

У розділі доведено, що впровадження інновацій в освітню сферу, управління процесами оновлення у професійній освіті й навчанні потребують виваженого балансу нововведень і освітніх традицій та впровадження їх за умови відповідності культурним і освітнім пріоритетам суспільства.

Як відомо, в умовах євроінтеграції відбувається зміна парадигми П(ПТ)О: пропонуються інші зміст, підходи, ставлення, поведінка, інший педагогічний менталітет. Зростає роль подальшої інтеграції певних факторів: різних освітніх закладів, сім'ї, мікро- й макросоціуму.

Встановлено, що розвиток інновацій в країнах Європи залежить від того, наскільки соціально-педагогічна дійсність вимагає нових ідей, які з часом, за умов оптимальної організації роботи, переходять у стадію стабільного функціонування. Забезпечення якості професійної освіти і навчання в системі навчального середовища країн Європейського Союзу ґрунтується на організації роботи викладача, закладу освіти, здобувачів та участі роботодавців. Це сприяє інтеграції педагогічного працівника у світовий освітній простір, підвищенню його

компетентності, заохоченню до інноваційних пошуків.

Адаптація європейського досвіду забезпечення якості професійної освіти і навчання вбачається шляхом: використання напрацьованих європейськими закладами освіти процедур та стандартів оцінювання; розвитку внутрішніх систем оцінювання якості освіти; широкого залучення роботодавців та інституцій ринку праці до розроблення та запровадження освітніх програм; урізноманітнення моделей і форм навчання: забезпечення індивідуалізації навчання, удосконалення методів викладання та дослідження; безперервного професійного розвитку персоналу інституцій освіти; підтримки інноваційних освітніх технологій.

Стосовно вимог ринку праці до компетентностей фахівців у зарубіжних країнах, важливо акцентувати увагу, що розвиток системи економічних відносин у зарубіжних країнах, трансформація функцій ринку праці зумовлюють потребу вдосконалення комплексу компетентностей (ключових, предметних, методологічних, професійно-педагогічних) у процесі підготовки майбутніх конкурентоздатних фахівців різних галузей. Окремо слід виокремити цивілізаційні компетентності: ринкову, правову, демократичну, організаційну, технологічну, екологічну культуру, культуру діалогу та щоденного життя. Доведено, що саме означені вимоги роботодавців до компетентностей фахівців забезпечують інноваційні зміни в освітньому процесі закладів професійної освіти і навчання.

У третьому розділі — **«Управління якістю професійної підготовки конкурентоздатних фахівців в умовах сучасного ринку праці»** — розглянуто якість підготовки фахівців (формування сучасного ринку праці, взаємодія суб'єктів на ринку праці, структура ринку праці та особливості його формування); діяльність регіональних рад стейкхолдерів П(ПТ)О з підвищення якості підготовки конкурентоздатних фахівців (умови формування соціального партнерства, взаємодія у забезпеченні якості П(ПТ)О); особливості управління якістю підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів.

Доведено, що основними викликами в умовах сучасності є невідповідність попиту і пропозиції робочої сили, нестача якісних робочих місць на ринку праці з гідними умовами та оплатою праці, низька якість робочої сили, потреба в робітниках найпростіших професій, структурний дефіцит кадрів.

Виникає проблема й унормування відносин між суб'єктами ринку праці, між роботодавцями та ЗП(ПТ)О, встановлення між ними зв'язків. На сьогодні важливим критерієм ефективної взаємодії суб'єктів ринку праці є тільки показник працевлаштування випускників закладів освіти. Однак показник наявності юридичних угод про співпрацю між закладами освіти та роботодавцями сьогодні залишається поза увагою, втім є основою соціального партнерства у державі.

На основі аналізу сучасного стану світового ринку праці виявлено, що його формування є комплексним процесом, зумовленим переміщенням робочої сили та політикою світової інтеграції. На сьогодні світовий ринок праці розвивається вкрай динамічно, а явище міграції стає повсюдним.

Незважаючи на кризові явища у світовій економіці, загальне скорочення попиту на робочу силу, залучення висококваліфікованих робітників та іноземних студентів залишається і надалі пріоритетом міграційної політики всіх розвинених

країн світу.

З огляду на наслідки світової економічної кризи, спричиненої пандемією COVID-19, спостерігається постійна динаміка зростання рівня безробіття, різкого збільшення потоків низькокваліфікованих мігрантів з Близького Сходу.

Складним для України лишається і питання формування соціального партнерства, де створена лише частина умов для асоціативної роботи різних організацій і підприємств у сфері освіти і науки, а соціальний діалог ще не став соціальною інноваційною технологією, інструментом стійкої соціальної динаміки у забезпеченні якості П(ПТ)О.

Шляхами вирішення проблем у забезпеченні якості П(ПТ)О визначено: удосконалення чинного законодавства у сфері П(ПТ)О у частині розроблення взаємовигідних угод з роботодавцями та розширення повноважень громадських утворень у системі контролю якості освіти; удосконалення програм підготовки керівних кадрів системи П(ПТ)О, зокрема знаннями теорії і практики соціальної взаємодії; розвитку комунікативної компетентності керівників ЗП(ПТ)О шляхом внесення відповідних змін до програми підготовки та підвищення кваліфікації керівників суб'єктів взаємодії; запровадження цільової підготовки наставників (менторів), визначених на підприємствах, в установах та організаціях, для роботи зі здобувачами освіти.

У розділі доведено, що вдосконалення та розвиток функцій управління якістю П(ПТ)О в умовах інтегрованого навчання сприяє: впорядкуванню і регламентуванню діяльності ЗП(ПТ)О; підвищенню рівня внутрішнього документообігу, чіткішому розподілу повноважень, завдань та відповідальності через прописування процесів і управління ними; підвищенню якості надання послуг освіти, поінформованості про це та врахування потреб і очікувань споживачів; раціональному та ефективному використанню ресурсів, особливо людських; збільшенню перспектив щодо контактів з потенційними інвесторами.

У четвертому розділі — **«Авторська концепція управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти»** — обґрунтовано концептуальні основи управління якістю підготовки, змодельовано систему управління якістю підготовки, схарактеризовано технології реалізації концепцій управління якістю підготовки та критерії оцінювання ефективності.

У процесі аналізу поширених концепцій управління якістю Ф. Тейлора (F. Taylor), Г. Форда (H. Ford), В. Шухарта (W. Shewhart), Е. Демінга (E. Deming), Ф. Кросбі (P. Crosby) ми дійшли висновку, що сучасна концепція має: ґрунтуватись на законодавчій базі України у сфері П(ПТ)О, сучасних концепціях розвитку освіти, міжнародних стандартах якості, зокрема у сфері менеджменту якості, сучасних наукових підходах і принципах управління якістю та сприяти покращенню якості підготовки; посиленню практикоорієнтованого змісту навчальних програм; відбору засобів, що застосовуються для аналізу і дослідження та ґрунтуються на використанні загальноприйнятого математичного апарату і статистичних методів контролю; складанні програм, що дають змогу навчити персонал володінню цими засобами та правильному їх застосуванню; підготовці й мотивації персоналу

закладу, навчанню уповноважених з якості, менеджерів і аудиторів; залученню осіб — споживачів освітніх послуг; розробці (проектуванню) системи, що дозволяє ефективно управляти процесами, діями і завданнями на всіх рівнях; розробці системи внутрішнього аудиту, що дозволить оцінити ступінь готовності структурних підрозділів закладу освіти працювати якісно.

Визначено, що зміст концепції управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців має містити методологію, комплекс методів, принципи організації, характер, ресурси, виконавців, терміни, мету, завдання та програму дослідження.

Досліджувана нами концепція управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О ґрунтується, відповідно, на компетентнісному та процесному підходах, змішаних інноваційних освітніх системах і технологіях, досвіді практичного використання моделей, освітніх стандартах, визначених Національною рамкою кваліфікацій та міжнародними стандартами якості.

З'ясовано, що якість виникає внаслідок реалізації такого ланцюга подій, як визначення якості потенціалу досягнення мети, якості процесу формування професіоналізму здобувачів П(ПТ)О та якості результату діяльності ЗП(ПТ)О, яким є формування професійної компетентності та конкурентоздатності випускників, що забезпечується організованою діяльністю, пов'язаною з виробленням у здобувачів освіти комплексу знань, умінь, професійних якостей, рис особистості, що забезпечує їх здатність та готовність до мотивованої професійної діяльності й саморозвитку.

Зазначимо, що існуючі моделі системи управління якістю, що застосовуються у педагогічних дослідженнях, виникають внаслідок застосування методу моделювання. У ході створення сучасної моделі управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців нами були враховані існуючі теоретичні основи створення моделей (С. Архангельський, Т. Ільясова, В. Краєвський, В. Мізінцев, В. Міхєєв, О. Овакімян, Л. Турбович, А. Уваров, А. Ченцов) та визначено закономірні зв'язки, що згодом трансформувались у конкретні дії, адекватні меті та завданням дослідження, зокрема: формування системи професійної орієнтації та кар'єрного консультування; оновлення змісту освіти, методик викладання відповідно до вимог сучасного ринку праці та потреб особистості; створення сучасного освітнього середовища; підвищення кваліфікації педагогічними працівниками у виробничих умовах сучасних підприємств; формування особистісних якостей майбутніх фахівців, необхідних для професійної діяльності.

Розроблена модель ґрунтується на положенні щодо політики якості цілей, ресурсів і результатів діяльності, що характеризується задоволенням запитів і потреб зовнішнього та внутрішнього клієнта (*рис. 1*).

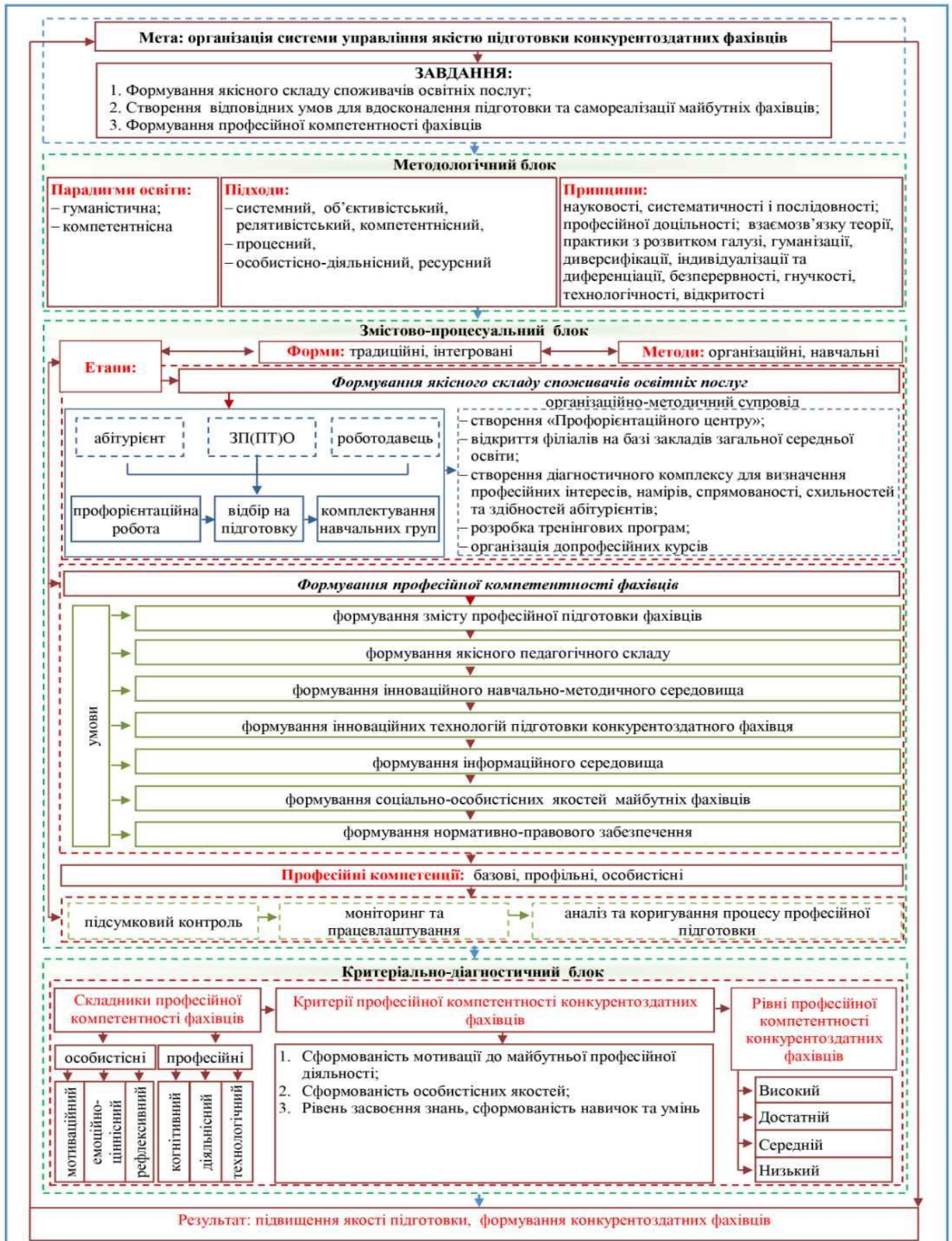

Рис. 1. Модель управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О (розроблено автором)

Структурні складові процесу управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців, зважаючи на багатоаспектність означеного механізму, сформовано згідно з науково обґрунтованою системою у вигляді комплексу етапів із визначенням форм (традиційні, інтегровані), методів (організаційні, навчальні) та представлено у змістово-процесуальному компоненті, де відображено послідовність етапів із обґрунтуванням умов та організаційно-методичним супроводом (рис. 2), зокрема:

– формування якісного складу споживачів освітніх послуг — зорієнтований на реалізацію співпраці між абітурієнтом, ЗП(ПТ)О та роботодавцями щодо здійснення процедур професійної орієнтації, професійного відбору та комплектування навчальних груп;

– формування професійної компетентності фахівців — включає систематизацію умов, спрямованих на забезпечення якості підготовки (формування змісту, якісного педагогічного складу, інноваційного навчально-методичного середовища, технологій підготовки конкурентоздатного фахівця, інформаційного середовища; соціально-особистісних якостей майбутніх фахівців; нормативно-правового забезпечення);

– здійснення підсумкового контролю, моніторингу та працевлаштування, аналізу та коригування професійної підготовки.

Рис. 2. Формування професійної компетентності конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О (розроблено автором)

Застосування технологій індикаторно-інструментального оцінювання ефективності управління якістю підготовки у ЗП(ПТ)О за визначеними групами індикаторів (профорієнтаційні послуги та формування мотивації, освітній процес та рівень освіти, педагогічна діяльність, взаємодія з роботодавцями, освітнє середовище), а також проведення дослідження за методом попарних порівнянь (для визначення відносної важливості компонентів конкурентоздатності фахівця ЗП(ПТ)О за результатами опитування роботодавців); тесту χ^2 (для перевірки достовірності збігів та відмінностей у експериментальних даних) підтвердило наші припущення.

Аналіз поняттєвого апарату дослідження, узагальнення поглядів науковців щодо проблеми управління якістю підготовки (С. Батишев, В. Биков, В. Бондар, М. Братко, Т. Десятов, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, Л. Калініна, Н. Ничкало, Л. Петренко, В. Пікельна, З. Рябова, Л. Сергєєва, С. Сисоєва та ін.), виокремлення напрямів, стратегій та організаційних механізмів управління на основі сучасних потреб галузі та регіонального ринку праці дали змогу обґрунтувати сутність процесу управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців. Цей процес розглядається нами як інтеграційна діяльність колективу закладу, спрямована на якісні зміни та оновлення навчально-виробничого процесу, якість якої визначається рівнем задоволення суб'єктів ринку праці освітніми послугами.

У п'ятому розділі — **«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти»** — викладено результати формульованого експерименту, розглянуто питання партнерства бізнесу та П(ПТ)О, здійснено прогностичне обґрунтування розвитку системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О.

Діагностика забезпечення якості підготовки фахівців у ЗП(ПТ)О здійснювалась шляхом анкетування, інтерв'ювання, кваліметричного оцінювання результатів вибіркового опитування здобувачів, випускників, роботодавців, педагогічних працівників, порівняння результатів діагностування показників констатувального (2014–2016 рр.) та формульованого (2017–2019 рр.) етапів за наступними групами індикаторів: «Профорієнтаційні послуги та формування мотивації», «Освітній процес та рівень освіти», «Педагогічна діяльність», «Взаємодія з роботодавцями», «Освітнє середовище».

У ході реалізації порівняльного аналізу за першою групою індикаторів *«Профорієнтаційні послуги та формування мотивації»* встановлено: зростання уваги у ЗП(ПТ)О до надання фахової допомоги абітурієнтам щодо вибору майбутньої професії в ЕГ на 29% та КГ — на 2%; збільшення кількості вступників, що планують працевлаштуватись за професією після закінчення закладу (ЕГ на 18%; КГ — 3%) та тих, які вказують на наявність здібностей до роботи за фахом в ЕГ — 13%, у КГ зазначений показник залишився незмінним (14%).

За другою групою індикаторів *«Освітній процес та рівень освіти»* визначено: збільшення кількості здобувачів освіти, яких задовольняє рівень професійно-теоретичної підготовки (ЕГ — 20%; КГ — 2%) та професійно-практичної — в ЕГ на 22%, у КГ — 1%. Про збільшення уваги до використання мультимедійних засобів

зазначають на 19% більше опитаних ЕГ. Значна частина опитаних ЕГ (64%) вважають, що навчальний процес не потребує внесення змін. Порівняно з констатувальним етапом цей показник зріс на 40% в ЕГ, у КГ — 2%. Спостерігається збільшення респондентів (ЕГ на 22%; КГ — на 2%), які вважають, що пріоритетними напрямками у підготовці є формування професійних знань, умінь та навичок, достатніх для конкуренції за робоче місце.

Результати діагностики сформованості мотивації до професійної діяльності засвідчили збільшення високого рівня (ЕГ — 15%; КГ — 3%), зростання достатнього рівня в ЕГ (10%), зменшення — у КГ (1%).

Аналіз результатів опитування педагогічних працівників щодо сформованості особистісних якостей здобувачів освіти засвідчив зростання кількості респондентів, які зазначають про: високий (ЕГ — 9%; КГ — 3%) та достатній (ЕГ — 13%; КГ — 2%) рівні організації підготовки в ЗП(ПТ)О; високий рівень інтелектуального розвитку (ЕГ — 14%) та комунікабельності (ЕГ — 6%) здобувачів освіти; достатній рівень інтелектуального розвитку (ЕГ — 12%) та комунікабельності (ЕГ — 17%); наявність умінь у здобувачів розставляти пріоритети (ЕГ — 27%), частий прояв ініціативи при виконанні завдань (ЕГ — 18%), сформованості організаторських здібностей (ЕГ — 23%), у КГ суттєвих позитивних змін за окресленими параметрами не спостерігається.

Виявлено зростання кількості випускників (ЕГ — 8%; КГ — 1%), які оцінюють достатнім рівень підготовки в ЗП(ПТ)О, а також кількості респондентів, задоволених отриманою професією та робочим місцем (ЕГ — 20%; КГ — 3%).

За третьою групою індикаторів «*Педагогічна діяльність*» встановлено збільшення кількості педагогічних працівників, які впроваджують інноваційні технології в навчально-виробничий процес (ЕГ — 19%; КГ — 4%). Спостерігається підвищення високого рівня готовності педагогічних працівників (ЕГ — 9%; КГ — 2%) самостійно навчатися та здобувати знання.

Під час порівняльної діагностики результатів за четвертою групою індикаторів «*Взаємодія з роботодавцями*» виявлено зростання кількості роботодавців (ЕГ — 35%; КГ — 7%), яких задовольняє існуюча система співпраці із ЗП(ПТ)О. Підвищився показник респондентів, які надають високу оцінку якості професійно-практичної підготовки (ЕГ — 28%; КГ — 7%) та професійно-теоретичної підготовки (ЕГ — 28%).

Результати дослідження за п'ятою групою індикаторів «*Освітнє середовище*» показали збільшення: рівня застосування інформаційно-комунікаційних технологій у ЗП(ПТ)О на 22%; показників співпраці з роботодавцями щодо проведення майстер-класів, конкурсів професійної майстерності та стажування педагогічних працівників на базі підприємств — 26%, розробки навчальної літератури із залученням роботодавців — 55%; кількості керівників, які співпрацюють з науковими установами — 8%, впроваджують елементи дуальної форми навчання — 20%.

З метою підвищення вірогідності результатів також було проведено дослідження за методом попарних порівнянь (для визначення відносної важливості компонентів конкурентоздатності фахівця ЗП(ПТ)О за результатами опитування

роботодавців); тест χ^2 -квдрат (χ^2) (для перевірки достовірності збігів та відмінностей у експериментальних даних).

Порівняльні результати КГ та ЕГ педагогічного експерименту за індикаторами свідчать про доцільність проведеного наукового пошуку, оскільки середній показник якості діяльності ЗП(ПТ)О станом на 2019 рік у 1,5 рази більший порівняно з 2016 роком.

$$\text{Коефіцієнт якості } K = \frac{\sum_{i=1}^n K_i}{n}, \text{ де } n \text{ — загальна кількість коефіцієнтів,}$$

$$+ \frac{1,4+1,9+1,5+1,6+1,6+1,6+1,8+1,2}{26} = 1,5$$

Така позитивна динаміка підтверджує наші припущення щодо доцільності реалізації концептуальної моделі управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців.

За результатами опитування роботодавців стосовно визначення відносної важливості компонентів конкурентоздатності фахівця ЗП(ПТ)О методом попарних порівнянь було проведено оцінку вектора вагових коефіцієнтів для обчислення інтегрального показника конкурентоздатності фахівця ЗП(ПТ)О та встановлено, що найбільш важливими, відповідно до вагових коефіцієнтів, для роботодавця є компоненти професійної компетентності (0,343926), комунікабельності та здатності працювати в команді (0,18389), дисциплінованості, самостійності, креативності (уміння вирішувати завдання нестандартним способом) (0,189863), що підтверджується теорією проведеного дослідження (рис. 3).

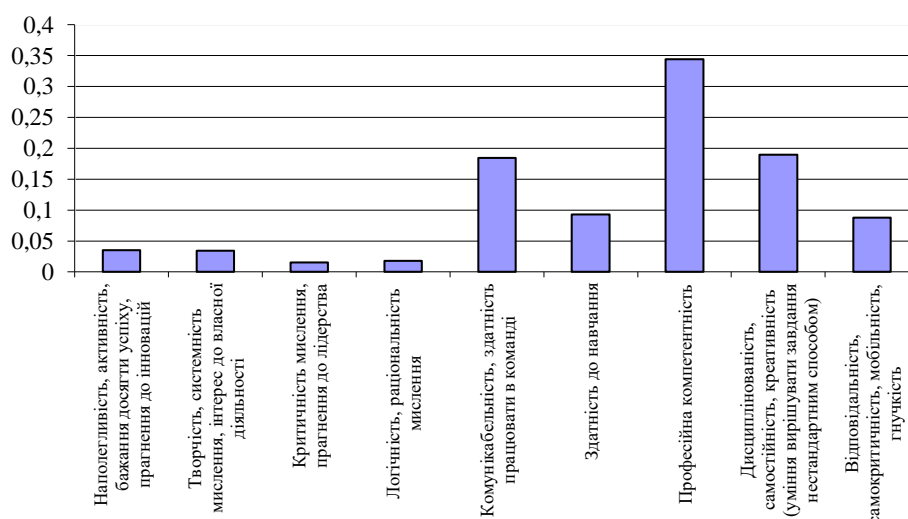

Рис. 3. Вектор вагових коефіцієнтів компонентів конкурентоздатності фахівця за результатами опитування роботодавців

Перевірка достовірності збігів та відмінностей у експериментальних даних, однорідності вибірок до та після проведення експерименту в результатах опитування абітурієнтів щодо визначення майбутньої професії; здобувачів освіти щодо мотивації до майбутньої професійної діяльності та дослідження сучасного стану професійної підготовки; випускників щодо якості професійної підготовки;

педагогічних працівників щодо рівня сформованості особистісних якостей здобувачів освіти та визначення рівня професійної компетентності й самоосвіти педагогічних працівників; роботодавців щодо визначення стану професійної підготовки у ЗП(ПТ)О; керівників ЗП(ПТ)О та ЗФПО щодо вивчення стану управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О здійснювалася за статистичним критерієм χ^2 .

З цією метою було сформульовано дві гіпотези: основну (H_0) й альтернативну (H_A). Основна гіпотеза полягала в тому, що розбіжності між одержаними результатами дослідження в КГ та ЕГ несуттєві, відповідно емпіричні вибірки є однорідними. Відповідно до альтернативної гіпотези, результати, одержані в КГ та ЕГ, значно відрізняються завдяки створенню умов для забезпечення якості підготовки конкурентоздатних фахівців, які передбачають формування: якісного складу споживачів освітніх послуг, змісту професійної підготовки фахівців, якісного педагогічного складу, інноваційного навчально-методичного середовища та технологій підготовки, соціально-особистісних якостей майбутніх фахівців, нормативно-правового забезпечення, інформаційного середовища, та їх показники є статистично значущими.

Емпіричний рівень критерію порівнювався з теоретичним, що визначається з таблиці критичних значень згідно з відповідною кількістю ступенів свободи $v = (n-1) (m-1)$. Якщо емпіричне значення критерію χ^2 менше або дорівнює теоретичному, тоді на рівні значущості $\alpha = 0,05$ відмінності між вибірками вважаються незначущими, що доводить однорідність вибірки. Розрахунки показали, що за всіма показниками на констатувальному етапі дослідження щодо мотивації абітурієнтів до майбутньої професійної діяльності; сучасного стану професійної підготовки; забезпечення якості професійної підготовки; рівня сформованості особистісних якостей здобувачів освіти; рівня професійної компетентності й самоосвіти педагогічних працівників; сучасного стану управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О КГ та ЕГ є незначні відхилення. При порівнянні результатів анкетування ЕГ на формувальному етапі з ЕГ на контрольному етапі та КГ на формувальному і контрольному етапах було виявлено значні відмінності. Статистична значущість висновків 0,95.

Отже, за допомогою кваліметричних і статистичних розрахунків доведено, що запровадження авторської концептуальної моделі в практику діяльності ЗП(ПТ)О має незаперечний вплив на підвищення якості підготовки конкурентоздатних фахівців, активізує процеси професійного розвитку педагогічних працівників та сприяє взаємодії з соціальними партнерами. Формувальний експеримент довів ефективність запропонованої нами моделі управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О.

У розділі визначено, що складовою ефективного управління є застосування хаб-технологій, які на сьогодні ще не стали масовим явищем. Визначено, що створення спільних хабів у системі П(ПТ)О сприятиме інноваційному розвитку ЗП(ПТ)О, забезпечить систему управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців на засадах реалізації парадигми партнерсько-корпоративних відносин, покладеної нами в основу концепції застосування хаб-технологій в управлінні

якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О.

Запропонована методика оцінювання управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О в умовах застосування хаб-технологій, яка є перспективним напрямом у рамках єдиного інформаційного освітнього простору як одного із системних факторів раціонального використання ресурсів регіону, галузей економіки та держави в цілому. До того ж, ця технологія є гнучкою, ефективною, маловитратною, що сприяє розвитку ринкових відносин, конкуренції, модернізації технології виробництва.

Враховуючи дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, визначено, що одним із шляхів забезпечення сучасних умов освітньо-виробничого процесу та взаємодії між його учасниками, розвитку системи освіти та економіки держави є діджиталізація ЗП(ПТ)О, яка суттєво змінює структуру і функції управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців.

Відповідно до аналізу співпраці роботодавців із ЗП(ПТ)О визначено, що довгострокове їх залучення до освітнього процесу сприяє формуванню відкритого і довірливого бізнес-партнерства, яке збагачує здобувачів освіти новими знаннями у певній галузі, урізноманітнює його, зближує теорію з практикою.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що запропоновані механізми партнерства бізнесу та ЗП(ПТ)О у забезпеченні якості підготовки конкурентоздатних фахівців на засадах менторства відповідають сучасним вимогам держави й суспільства до якісної професійної підготовки фахівців і призводять до підвищення конкурентоспроможності вітчизняних закладів освіти, підвищують якість освіти та сприяють покращенню соціально-економічного добробуту країни в цілому.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено комплексне теоретичне узагальнення та запропоновано нові шляхи вирішення проблеми, що полягає в обґрунтуванні й експериментальній перевірці моделі, розробленні концептуальних положень управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О. Результати дослідження дають підстави сформулювати такі висновки:

1. Вивчення досліджуваної проблеми у літературних і документальних джерелах дало змогу проаналізувати передумови та траєкторію розвитку системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О. Доведено, що сучасна система професійної підготовки фахівців, незважаючи на велику кількість досліджень у цій галузі, не повною мірою відповідає зрелим вимогам ринку праці. Інноваційне управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців потребує врахування сукупності чинників зовнішнього і внутрішнього середовища ЗП(ПТ)О, що сприятиме підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців.

Вивчення філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної, економічної та іншої наукової літератури, а також аналіз статистичних документальних джерел свідчить про певний рівень законодавчого забезпечення здобуття молоддю професійної освіти на різних етапах історичного розвитку та

державного становлення України.

Виявлено, що впродовж останніх років здійснюється все більше наукових досліджень проблем управління розвитком освіти в цілому та окремих напрямів управління (організація, планування, фінансування тощо). У вітчизняних наукових дослідженнях з питань підготовки конкурентоздатного фахівця домінує економічний підхід. Наукові розвідки здебільшого базуються на досягненнях загальної теорії управління та освітнього менеджменту.

Поряд з цим зросла кількість наукових і науково-методичних праць, спрямованих на виявлення особливостей підготовки конкурентоздатних фахівців — випускників ЗП(ПТ)О.

Узагальнення результатів здійсненого аналізу доводить перспективність наукових досліджень з управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців. Набуває поширення тематика фундаментальних і прикладних досліджень теорії і методики П(ПТ)О, професійної педагогіки, педагогіки праці тощо.

Недостатня увага приділяється наступності у дослідженні різних аспектів цих проблем та критичному переосмисленню попередніх наукових пошуків.

2. Системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у країнах Європейського Союзу побудовано на основі сучасних моделей забезпечення якості та реалізуються за підтримки органів державної влади, постійного бізнес-партнерства, міжнародного діалогу та стратегії розвитку. Основними напрямками функціонування таких систем у країнах Європейського Союзу є здійснення успішних реформ, спрямованих на впровадження інноваційних форм і методів підготовки, розширення джерел фінансування, створення багатосторонньої цілісної системи підтримки для використання нових можливостей забезпечення якості професійної підготовки фахівців.

Вивчення зарубіжної освітньої практики дає змогу констатувати, що питання підготовки сучасного виробничого персоналу вирішується на найвищому політичному рівні, оскільки воно є складовою загальноєвропейської стратегії зайнятості й економічного розвитку країн; підготовка майбутніх фахівців у закладах професійної освіти і навчання здійснюється цілеспрямовано; підприємства, корпорації та фірми постійно фінансують дослідницькі та інноваційні програми; набула поширення дуальна система навчання.

Якість професійної підготовки в країнах Європейського Союзу у контексті зміни її управлінської парадигми характеризується системністю, етапністю реформування всіх складових системи, використанням нових можливостей управління закладами професійної освіти і навчання на основі взаємодії з соціальними партнерами.

Ефективність управління якістю підготовки фахівців у закладах професійної освіти і навчання зарубіжних країн залежить від відповідності структури управління тим процесам, що відбуваються у суспільстві: потенціалу системи управління організаційно і технологічно забезпечувати завдання підготовки конкурентоздатного виробничого персоналу для сучасного ринку праці та вимог роботодавців.

Адаптація європейського досвіду забезпечення якості підготовки

конкурентоздатних фахівців у вітчизняну практику можлива під час використання напрацьованих процедур та стандартів оцінювання; розвитку внутрішніх систем оцінювання якості освіти; широкого залучення роботодавців та різних інституцій ринку праці до розроблення та запровадження освітніх програм; урізноманітнення моделей і форм організації професійного навчання, забезпечення індивідуалізації навчання, удосконалення методів викладання та дослідження; безперервного професійного розвитку педагогічного персоналу, підтримки інноваційних освітніх технологій.

3. Авторська концепція управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О розроблена на основі міждисциплінарного підходу, що уможливило врахування методологічних положень філософії і соціології освіти, менеджменту освіти, педагогіки і психології, а також професійної педагогіки, педагогіки праці та інших субдисциплін педагогічної науки; ґрунтується на законодавчій базі у сфері П(ПТ)О, сучасних концепціях розвитку освіти, компетентнісному та процесному підходах, інноваційних освітніх системах і технологіях, досвіді практичного використання моделей, освітніх стандартів, визначених відповідно до Національної рамки кваліфікацій та міжнародних стандартів якості.

Концепція орієнтована на задоволення зростаючих вимог суспільства у забезпеченні якості професійної підготовки та сприяє її покращенню; посилення практико-орієнтованого змісту навчальних програм; відбір засобів, що застосовуються для аналізу і досліджень та ґрунтуються на використанні загальноприйнятого математичного апарату і статистичних методів контролю; підготовку й мотивацію персоналу закладу, навчання уповноважених з якості, менеджерів і аудиторів; залучення споживачів освітніх послуг; розроблення (проектування) системи, що дозволяє ефективно управляти процесами, діями і завданнями на всіх рівнях та системи внутрішнього аудиту оцінювання ступеню готовності структурних підрозділів закладу освіти до інноваційної діяльності.

У концепції обґрунтовано положення щодо технологізації, зокрема активного використання сучасних освітніх технологій та їх елементів, що дозволяють майбутнім фахівцям досягти високого рівня конкурентоздатності та формувати професійні компетентності.

4. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О, метою якої є організація системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців, спрямованої на формування якісного складу споживачів освітніх послуг; створення відповідних умов для вдосконалення підготовки та самореалізації майбутніх фахівців; формування професійної компетентності випускників цих закладів.

Модель охоплює три блоки: методологічний, змістово-процесуальний та критеріально-діагностичний. Методологічний блок пов'язаний з парадигмами освіти (гуманістичною, компетентнісною); підходами (системним, об'єктивістським, релятивістським, компетентнісним, процесним, особистісно-діяльнісним, ресурсним); принципами (науковості, систематичності, послідовності, професійної діяльності, взаємозв'язку теорії й практики з розвитком галузі, гуманізації,

диверсифікації, індивідуалізації та диференціації, безперервності, гнучкості, технологічності, відкритості).

Змістово-процесуальний блок передбачає етапи (формування якісного складу споживачів освітніх послуг та формування професійної компетентності фахівців); форми (традиційні та інтегровані); методи (організаційні, навчальні) із обґрунтуванням умов та організаційно-методичним супроводом. Формування якісного складу споживачів освітніх послуг потребує розвитку співпраці закладів загальної середньої освіти, ЗП(ПТ)О і роботодавців з метою забезпечення професійної орієнтації, професійного відбору, комплектування навчальних груп. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців потребує відбору і структурування змісту професійного навчання з участю роботодавців, якісного педагогічного персоналу, інноваційного навчально-методичного середовища, використання інноваційних технологій, законодавчого нормативно-правового забезпечення освітнього процесу, здійснення контролю, моніторингу та коригування професійної підготовки.

Критеріально-діагностичний блок охоплює складники професійної компетентності фахівців (особистісні, професійні); критерії професійної компетентності конкурентоздатних фахівців (сформованість мотивації до майбутньої професійної діяльності, сформованість особистісних якостей, рівень засвоєння знань, сформованість навичок та умінь); рівні професійної компетентності конкурентоздатних фахівців (високий, достатній, середній, низький).

Кваліметричні та статистичні розрахунки, проведені за проміжними і кінцевими результатами експериментальної роботи, дозволили довести ефективність впровадження авторської моделі в практику діяльності ЗП(ПТ)О, що впливає на підвищення якості підготовки конкурентоздатних фахівців, активізує процеси професійного розвитку педагогічних працівників та сприяє взаємодії з соціальними партнерами.

5. Виявлення особливостей розвитку соціального партнерства у підготовці конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О уможливило висновок, що в сучасних умовах процес відбувається досить повільно й потребує суттєвого удосконалення. Така взаємодія не завжди спрямована на розбудову та функціонування системи забезпечення якості освіти в Україні та формування довіри суспільства до ЗП(ПТ)О. Основними детермінантами довіри є прозорість, відкритість, зворотність зв'язку, перспективність взаємодії, раціональність, доцільність, вигідність і тривалість відносин.

Соціальне партнерство сприяє створенню спільно з роботодавцями інформаційних центрів з визначення потреб у працівниках для кожної економічної галузі; широкому застосуванню контрактів у партнерських відносинах; грантовій і стипендіальній підтримці підприємницьких структур; фінансуванню роботодавцями матеріально-технічної бази ЗП(ПТ)О; підтримці освітніх проєктів професійної підготовки фахівців на основі кваліфікаційних вимог, розроблених з участю підприємців; системному запровадженню нових професій відповідно до потреб ринку праці; постійному удосконаленню професійно-практичної підготовки здобувачів освіти на підприємствах, які надають робочі місця для проходження

практики, затверджують іменні стипендії, беруть участь в оцінюванні якості знань випускників, а також у формуванні піклувальних рад, відкривають філії кафедр, лабораторій.

Формування ефективного механізму соціальної взаємодії у системі П(ПТ)О України гальмується недостатнім рівнем професійної компетентності керівників ЗП(ПТ)О, зокрема комунікативної; неготовністю більшості керівників ЗП(ПТ)О і установ системи П(ПТ)О до задоволення попиту й очікувань абітурієнтів та зацікавлених учасників ринку освітніх послуг; відсутністю традицій та належної культури вирішення проблем на основі діалогу, довіри, соціальної справедливості та соціальної відповідальності.

Формування механізму взаємодії між ЗП(ПТ)О та соціальними партнерами можливе за певних умов, а саме: політичних (розроблення законопроектів, спрямованих на збільшення фінансування проведення змін у закладах освіти); правових (прийняття законів України «Про професійну освіту», «Про освіту дорослих»; удосконалення фінансування освітньо-професійних програм з підготовки фахівців на основі спільно створених з підприємцями кваліфікаційних вимог); організаційних (створення на підприємствах і в організаціях служб забезпечення професійно-практичної підготовки здобувачів освіти); кадрових (створення і запровадження навчальних програм для спеціальної підготовки менторів; розроблення освітніх і професійних стандартів нового покоління для всіх галузей економічної діяльності; вдосконалення освітньо-професійних програм відповідно до ринкових потреб галузі).

Незважаючи на певні позитивні зрушення у забезпеченні якості підготовки фахівців, потребують наукового обґрунтування питання щодо реагування структури професійних кваліфікацій на сучасні та перспективні вимоги ринку праці; прогнозування потреб у кваліфікаціях і професіях у зв'язку із соціально-економічними змінами; створення необхідних умов для навчання впродовж життя; визнання результатів неформального та інформального навчання.

6. Відповідно до критеріїв та показників оцінювання управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О виявлено ефективність змін на основі кваліметричного підходу як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях. Для оцінювання якості професійної підготовки було визначено кількісні та якісні параметри на основі вхідних даних, за допомогою яких здійснювався аналіз та розроблялися методи забезпечення якості підготовки фахівців на засадах об'єктивності та достовірності. Підтверджено ефективність технології індикаторно-інструментального оцінювання підготовки конкурентоздатного фахівця, основні вимоги за такими групами індикаторів: «Профорієнтаційні послуги та формування мотивації», «Освітній процес та рівень освіти», «Педагогічна діяльність», «Взаємодія з роботодавцями», «Освітнє середовище».

З урахуванням цього запропоновано напрями удосконалення системи управління якістю ЗП(ПТ)О, визначено підходи до її цільової орієнтації та показники ефективності функціонування всіх учасників управлінського процесу.

7. Навчально-методичний комплекс «Управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О» охоплює: 2 навчально-контролюючі та діагностичний комплекси; 2 навчальні посібники для здобувачів освіти ЗП(ПТ)О;

комплексне методичне забезпечення майстерень, кабінетів і лабораторій; науково-методичні рекомендації; 7 методичних рекомендацій, а також державний стандарт П(ПТ)О з професії «Люковий»; підручник та навчально-практичний збірник; 4 навчальні макети; навчальні анімаційні та 3-D фільми; мобільний додаток доповненої реальності; 6 тренінгових програм.

Навчально-методичний комплекс розроблено з урахуванням хаб-технологій, що сприяють розвитку виробничого персоналу та здатності ЗП(ПТ)О адаптуватись до динамічного розвитку сегментів економіки, підвищенню якості підготовки на основі парадигми партнерсько-корпоративних відносин, що покладені в основу методики використання хаб-технологій в управлінні якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О; діджиталізації у ЗП(ПТ)О, що уможливорює створення відповідних умов для освітньо-виробничого процесу та взаємодії між його учасниками. Такий підхід суттєво змінює структуру і функції управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців.

З урахуванням проміжних і кінцевих результатів дослідження запропоновано науково-методичні рекомендації зокрема щодо: створення моделі компетентнісних вимог до освітніх кваліфікацій та їх визнання; врахування міжнародної системи якості оцінювання; розроблення загальної стратегії розвитку зв'язків між бізнес-осередками та ЗП(ПТ)О; реалізації грантових проєктів для вдосконалення освітнього середовища; стандартизації П(ПТ)О в Україні з урахуванням вимог до якості освіти; забезпечення взаємозв'язку системи П(ПТ)О і відповідних виробничих галузей; здійснення моніторингу та оцінювання якості надання послуг П(ПТ)О до стандартів забезпечення якості освіти; творчої взаємодії різних суб'єктів професійного навчання та ефективного використання ресурсів у підготовці виробничого персоналу; формування інноваційного освітньо-професійного середовища, що поєднуватиме навчальні, навчально-виробничі, управлінські процеси та сприятиме створенню осередку інноваційних ідей, орієнтованих на перспективи розвитку ринку праці; врегулюванню взаємовідносин між роботодавцями та ЗП(ПТ)О в управлінні якістю професійної підготовки фахівців; обґрунтування, розроблення і введення нових кваліфікацій, професійних і освітніх стандартів, програм П(ПТ)О, розроблення нормативно-правової бази професійного навчання учнівської молоді й дорослих на засадах кластерного підходу, зокрема дуальної моделі організації навчального процесу; методики підготовки фахівців в умовах реалізації хаб-технологій; створення нових типів ЗП(ПТ)О з дослідницькими та лабораторними центрами; створення освітньо-професійних кластерів, характерними ознаками яких стане територіальна концентрація та спільна сфера діяльності; використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні якістю підготовки конкурентоздатних фахівців; прогнозування потреб регіональних економік у фахівцях; забезпечення збалансованості між вартістю підготовки робітничих кадрів, їх якістю та потребами ринку праці; системна робота з підвищення престижності робітничих професій; впровадження нових підходів до комплексного оцінювання діяльності ЗП(ПТ)О.

Безумовно, наше дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї актуальної проблеми. Подальшого дослідження потребують: порівняльно-педагогічний аналіз

зарубіжних систем управління якістю підготовки фахівців у системах професійної освіти і навчання; соціально-педагогічні умови взаємодії ЗП(ПТ)О і підприємств відповідних галузей економіки; історико-педагогічний аналіз становлення і розвитку управління якістю у внутрішньофірмових системах підготовки виробничого персоналу; теорія і практика підготовки педагогічних працівників ЗП(ПТ)О до управлінської діяльності.

Отже, мета наукового пошуку досягнута, поставлені завдання виконано, результати дослідно-експериментальної роботи підтвердили необхідність висунутих гіпотез.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Стойчик Т. І. Управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах професійної освіти: теорія та практика : монографія / за наук. ред. Л. М. Сергєєвої. Дніпро : Журфонд, 2020. 767 с.
2. Sergeeva L., Stoychuk T. The influence of the trends of the world labor market on the quality of vocational education and the competitiveness of Ukrainian specialists *Association agreement: driving integrational changes* : monograph. Chicago ; Illinois ; USA, 2019. P. 529–546.
3. Сергєєва Л. М., Стойчик Т. І. Конкурентоздатність як умова професійного становлення фахівців : монографія. Дніпро : Журфонд, 2020. 181 с.
4. Стойчик Т. І. Підготовка кваліфікованих робітників в умовах ПТНЗ : практичний аспект. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. праць. Кривий Ріг : КДПУ, 2015. Вип. 45. С. 92–95.
5. Стойчик Т. І. Сучасний стан професійної підготовки робітників гірничого профілю через призму досвіду. *Теорія і методика професійної освіти* : електрон. наук. фахове вид. 2015. Вип. 8. URL : <http://tmpe.eor.by/index.php/editions/129-/edition-9> (дата звернення: 28.12.2015).
6. Стойчик Т. І. Конкурентоздатність фахівця професійного навчального закладу: проблеми і перспективи. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія»*. Київ : Міленіум, 2017. Вип. 259. С. 251–257.
7. Стойчик Т. І. Туринський процес як напрям підвищення якості професійної підготовки в Україні. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 16 «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»* : зб. наук. праць. Київ : НПУ, 2017. Вип. 28 (38). С. 96–101.
8. Стойчик Т. І. Сутність конкурентоздатності як соціально-економічного явища. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»* : зб. наук. праць. Мукачево : МДУ, 2017. Вип. 2 (6). С. 52–55.
9. Стойчик Т. І. Управління якістю підготовки фахівців у професійних навчальних закладах: теоретичний аспект. *Обрії* : наук.-пед. журнал. Івано-Франківськ, 2017. № 2 (45). С. 81–84.
10. Стойчик Т. І. Сучасні виклики до якості професійної освіти в Україні. *Вісник*

післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки» : зб. наук. праць. Київ : Атопол Груп, 2017. Вип. 5 (34). С. 81–84.

11. Стойчик Т. І. Вплив глобалізаційних процесів на формування конкурентоздатного фахівця. *Теорія та методика управління освітою* : електр. наук. фах. вид. Київ, 2017. № 2 (20). URL : http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v2_17/Стойчик.pdf (дата звернення: 25.10.2017).

12. Стойчик Т. І. Система оцінки якості професійної підготовки в країнах Європейського Союзу. *Педагогічний альманах* : зб. наук. праць. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. Вип. 37. С. 205–210.

13. Стойчик Т. І. Стандартизація в системі професійної освіти і навчання. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія «Педагогіка»*. Київ, 2018. Вип. 1 (7). С. 66–69.

14. Стойчик Т. І. Сучасні напрями наукових досліджень з управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців. *Збірник наукових праць Херсонського держ. ун-ту*. Херсон, 2018. Вип. LXXXI, т. 2. С. 188–192.

15. Стойчик Т. І. Національна рамка кваліфікацій як інструмент забезпечення якості професійної освіти. *Професійна освіта: проблеми і перспективи* : зб. наук. праць. Київ : ПТО НАПН України, 2018. Вип. 14. С. 44–49.

16. Стойчик Т. І. Міжнародні освітні проекти як засіб професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців. *Нові технології навчання* : зб. наук. праць. Київ, 2018. Вип. 91. С. 242–253.

17. Стойчик Т. І. Показники і критерії оцінювання якості професійної освіти при інтегрованому навчанні. *Проблеми освіти* : зб. наук. праць. Київ, 2019. Вип. 93. С. 141–156.

18. Стойчик Т. І. Парадигмальний підхід до управління якістю професійної освіти й навчання конкурентоздатних фахівців. *Педагогічний альманах* : зб. наук. праць. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. Вип. 41. С. 240–245.

19. Стойчик Т. І. Інтеграційно-комунікативний вимір інформаційно-освітнього простору закладу професійної освіти. *Вісник Черкаського університету ім. Б. Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. Черкаси : 2018. № 16. С. 45–50.

20. Стойчик Т. І. Формування сучасного ринку праці: аналіз попиту і пропозиції робочої сили. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. Київ : ЖККГВ «Полісся» ЖОР, 2018. Вип. 17. С. 101–106.

21. Стойчик Т. І. Умови формування соціального партнерства у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в Україні. *Освітні обрії (Обрії)* : наук.-пед. журнал. Івано-Франківськ, 2019. № 1 (48). С. 38–42.

22. Стойчик Т. І. Теоретичні основи створення моделей у педагогічних дослідженнях. *Вісник Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського*. Кременчук : КрНУ, 2020. Вип. 2 (121). С. 25–33.

23. Стойчик Т. І. Освітній кластер як форма соціального партнерства. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»* : зб. наук. праць. Київ : Атопол Груп, 2020. Вип. 11 (40). С. 183–198.

24. Стойчик Т. І. Концептуальні основи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»* : зб. наук. праць. Київ : Атопол Груп, 2020. Вип. 13 (42). С. 240–258.

25. Стойчик Т. І. Концепція застосування хаб-технологій в управлінні якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук* : зб. наук. праць. Дрогобич : Гельветика, 2020. Вип. 29, т. 4. С. 157–161.

Наукові праці у періодичних виданнях іноземних держав

26. Stoychuk T. Quality management of vocational training of competitive experts taking into account experience of the post soviet countries. *Innovations in Science and Education: Challenges of our time* : collection of scientific papers. London : IASHE, 2017. P. 212–214.

27. Стойчик Т. І. Формування конкурентоздатного фахівця в умовах неперервної освіти. *Професійна і неперервна освіта. Польсько-український щорічник*. Варшава, 2017. № 2. С. 203–212.

28. Stoichyk T. The world labor market and the peculiarities of its formation. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. New York, 2018. Vol. 26 (2). P. 192–198.

29. Stoichyk T. Requirements to the labor market to the competences of specialists in foreign countries. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. New York, 2018. Vol. 28 (4). P. 140–144.

30. Стойчик Т. І. Соціальна взаємодія у забезпеченні якості професійної (професійно-технічної) освіти. *Virtus* : scientific journal. Canada, 2018. № 28. P. 118–121.

31. Стойчик Т. И. Условия формирования социального партнерства в контексте подготовки конкурентоспособных специалистов. *Образование в 21-ом веке* : междунар. науч.-метод. рецен. журнал. Ереван : ЕГУ, 2019. № 1 (1). С. 52–60.

32. Стойчик Т. И. Система управления качеством подготовки специалистов учреждений профессионального образования. *Образование в 21-ом веке* : междунар. науч.-метод. рецен. журнал. Ереван : ЕГУ, 2019. № 2 (2). С. 46–55.

33. Стойчик Т. И. Взаимодействие рынков труда и заведений профессионального (профессионально-технического) образования в Украине. *Профессиональное образование*. Беларусь, 2019. № 4 (38). С. 36–41.

Опубліковані праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

34. Стойчик Т. І. Професійна освіта в контексті євроінтеграційних процесів. *Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28 жовт. 2016 р. Київ : ДВНЗ «УМО» НАПН України, 2016. С. 475–477.

35. Стойчик Т. І. Бенчмаркінг як технологія створення позитивного іміджу в системі управління закладом професійної освіти. *Застосування технологій бенчмаркінгу організації навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 24 листоп. 2016 р. Харків :

Харківська акад. неперервної освіти, 2016. С. 20–24 URL: http://conf-hano.at.ua/news/t_i_stojchik_benchmarking_jak_/tehnologija_stvorennja_pozitivnogo_imi/dzhu_v_sistemi_upravlinnja_zakladom/profesijnoji_osviti/2016-11-18-699 (дата звернення: 24.11.2017).

36. Стойчик Т. І. Туринський процес як напрям підвищення якості професійної підготовки в Україні. *Наукова спадщина академіка Івана Зязюна у вимірах сучасності й майбутнього* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 30-31 берез. 2017 р. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. С. 228–233.

37. Стойчик Т. І. Підготовка конкурентоздатних фахівців в умовах професійного навчального закладу. *Теоретико-методичні основи підготовки конкурентоздатних фахівців у контексті сучасного ринку праці* : матеріали наук.-практ. конф., 6 квіт. 2017 р. Кривий Ріг : КПГТЛ, 2017. С. 354–359.

38. Стойчик Т. І. Управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у професійних навчальних закладах на сучасному етапі. *Модернізація змісту професійної освіти — умова підготовки компетентного фахівця нової формації* : матеріали Регіон. наук.-метод. конф., 16 трав. 2017 р. Житомир : О. О. Євенок, 2017. С. 84–87.

39. Стойчик Т. И. Подготовка конкурентоспособных специалистов в профессиональных учебных заведениях в контексте личностно-профессионального развития. *Профессиональная субъектность как потребность самоосуществиться и способность самореализоваться будущему педагогу: опыт, проблемы, перспективы* : материалы Междунар. заочной науч.-практ. конф., 28 окт. 2016 г. Биробиджан : ИЦ ПГУ им. Шолом-Алейхема, 2017. С. 172–173.

40. Стойчик Т. И. Формирование положительного имиджа в системе управления профессиональным учебным заведением. *Медиафера и медиаобразование: специфика взаимодействия в современном социокультурном пространстве* : материалы Междунар. заочной науч.-метод. конф., 22-26 мая 2017 г. Могилев : Могилев. ин-т МВД, 2017. С. 211–219.

41. Стойчик Т. І. Підготовка конкурентоздатних фахівців у зарубіжному досвіді. *Управління якістю вищої освіти: проблеми та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 29 верес. 2017 р. Київ : ДВНЗ «УМО» НАПН України, 2017. С. 256–262.

42. Стойчик Т. І. Сучасні тенденції управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у професійних навчальних закладах. *Психолого-педагогічні аспекти навчання в системі неперервної освіти* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 30 листоп. 2017 р. Біла Церква : БІНПО, 2017. С. 169–173.

43. Стойчик Т. І. Управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців: сучасні дослідження. *Підготовка управлінських кадрів в контексті нового закону України «Про освіту»* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 22-23 берез. 2018 р. Херсон : ХДУ, 2018. С. 62–71.

44. Стойчик Т. І. Підготовка конкурентоздатних фахівців з використанням елементів дуальної форми навчання. *Розбудова єдиного інформаційного простору української освіти – вимога часу* : матеріали Всеукр. наук.-практ. WEB-форуму,

22–23 берез. 2018 р. Кропивницький : Вид-во Льотної академії Нац. авіац. ун-ту, 2018. С. 102–106.

45. Стойчик Т. І. Навчально-методичне забезпечення як визначальна складова підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах професійної освіти. *Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології* : матеріали III Всеукр. інтернет-конф., 19 квітня 2018 р. Київ, 2018. Ч. 2. С. 62–64.

46. Стойчик Т. І. Сучасні погляди на підготовку конкурентоздатних фахівців. *Управління якістю освіти: досвід та інновації* : матеріали II Всеукр. пед. читань, 19 квіт. 2018 р. Павлоград : ІМА-прес, 2018. С. 104–105.

47. Стойчик Т. І. Ринок праці в контексті глобалізаційних процесів. *Підготовка конкурентоздатних фахівців: виклики сучасності* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 25-26 квіт. 2018 р. Кривий Ріг : КПГТЛ, 2018. Т. 2. С. 290–299.

48. Стойчик Т. І. Взаємодія суб'єктів на ринку праці. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 січня 2019 р. Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. Ч. 1. С. 93–95.

49. Стойчик Т. І. Соціально-економічний розвиток країн як основа реформування та модернізації професійної (професійно-технічної) освіти. *Проблеми і перспективи розвитку професійної компетентності працівників системи професійної освіти в умовах реформування освітньої галузі* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф., 27 лют. 2019 р. Біла Церква : БІНПО ДВНЗ «УМО», 2019. С. 265–268.

50. Стойчик Т. І. Конкурентоздатний фахівець як результат ефективного процесу управління. *Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя* : матеріали Міжнар. наук.-практ. web-форуму, 26-28 берез. 2019 р. Кропивницький : Вид-во Льотної академії Нац. авіац. ун-ту, 2019. Вип. 1. С. 254–256.

51. Стойчик Т. І. Управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців: аналіз наукових досліджень. *Розвиток професіоналізму сучасного педагога в постнекласичній парадигмі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 9-10 квіт. 2019 р. Черкаси : Є. І. Гордієнко, 2019. С. 59–61.

52. Стойчик Т. І. Управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців в умовах інтегративних процесів. *Модернізація підготовки майбутніх фахівців професійно-педагогічного напрямку в умовах освітнього простору* : матеріали Міжнар. наук. інтернет-конф., 25-26 квіт. 2019 р. Кривий Ріг : КДПУ, 2019. С. 79–81.

53. Стойчик Т. І. Умови формування соціального партнерства у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в Україні. *Формування професійно мобільного фахівця: Європейський вимір* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., 25 квіт. 2019 р. Дніпро : Літограф, 2019. С. 211–212.

54. Стойчик Т. І. Законодавство України у системі управління якістю підготовки фахівців від історії до сучасності. *Теоретико-методичні основи підготовки конкурентоздатних фахівців у контексті сучасного ринку праці* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (за іноз. уч.), 31 жовт.-1 листоп. 2019 р. Кривий Ріг :

КПГТЛ, 2019. Т. 1. С. 189–196.

55. Стойчик Т. І. Формування конкурентоздатного фахівця в умовах неперервної освіти. *Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії (Open Forum-ITME-CRS-2019)* : матеріали Всеукр. відкритого наук.-практ. форуму, 10-13 жовт. 2019 р. Одеса, 2019. Вип. 1. С. 82–84.

56. Стойчик Т. І. Критерії оцінювання ефективності підготовки фахівців у закладі професійної освіти. *Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії, перспективи* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. 7 квіт. 2020 р. Київ : Ун-т ДФС України, 2020. С. 120–122.

57. Стойчик Т. І. Сучасні аспекти управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців. *Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 14 трав. 2020 р. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. С. 241–243.

58. Стойчик Т. І. Інформаційні технології в забезпеченні якості підготовки конкурентоздатних фахівців у професійних навчальних закладах. *Нові інформаційні технології в освіті* : зб. тез доп. X Всеукр. наук.-практ. конф., 15 лют. 2017 р. Київ. нац. ун-т. ім. Т. Шевченка, 2017. С. 67–71.

59. Стойчик Т. І. Формування вітчизняної системи професійної підготовки в умовах європейської інтеграції. *Формування професійно мобільного фахівця: європейський вимір* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., 16-17 листоп. 2017 р. Львів : ПП «Ощипок М. М.», 2017. С. 244–245.

60. Стойчик Т. І. Підготовка конкурентоздатних фахівців у професійних навчальних закладах: теоретичний аспект. *Професійна педагогіка і андрагогіка: актуальні питання, досягнення та інновації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 20-21 листоп. 2017 р. Кривий Ріг, 2017. С. 152–153.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

61. Стойчик Т. І. Самоосвіта педагога як чинник забезпечення якості професійної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. Київ : ЦППО, 2016. № 1. С. 60–62.

62. Стойчик Т. І. Співпраця професійно-технічного навчального закладу з підприємством. *Профтехосвіта*. Київ : Шкільний світ, 2016. № 3 (87). С. 6–9.

63. Стойчик Т. І. Конкурентоздатність фахівців: результати експериментальної роботи. *Професійно-технічна освіта*. Київ : Педагогічна преса, 2017. № 1. С. 31–34.

64. Стойчик Т. І. Професійна освіта в контексті формування конкурентоздатності фахівця. *Післядипломна освіта в Україні*. Київ : ЦППО, 2017. № 1. С. 91–94.

65. Стойчик Т. І. Перспективні напрями дослідження проблем підготовки конкурентоздатних фахівців у професійному навчальному закладі. *Професійно-технічна освіта*. Київ : Педагогічна преса, 2017. № 3. С. 31–33.

66. Стойчик Т. І. Управління якістю професійної підготовки конкурентоздатних фахівців з урахуванням досвіду пострадянських країн. *Післядипломна освіта в Україні*. Київ : ЦППО, 2017. № 2. С. 40–42.

67. Стойчик Т. І. Підготовка конкурентоздатних фахівців у закладах професійної освіти: практичний аспект. *Професійно-технічна освіта*. Київ : Педагогічна преса, 2018. № 2. С. 35–39.

68. Стойчик Т. І. Підготовка конкурентоздатних фахівців з елементами впровадження дуальної форми навчання. *Професійно-технічна освіта*. Київ : Педагогічна преса, 2018. № 4. С. 57.

69. Стойчик Т. І. До 75-ї річниці Криворізького професійного гірничо-технологічного ліцею. *Професійна освіта*. Київ : Шкільний світ, 2019. № 3 (84). С. 57–60.

70. Стойчик Т. І. Ліцей – звучить гордо. *Профтехосвіта*. Київ : Шкільний світ, 2019. № 11 (131). С. 2–7.

71. Стойчик Т. І. Підготовка конкурентоздатних фахівців у закладах професійної освіти: результати експерименту. *Професійна освіта*. Київ : Шкільний світ, 2020. № 3 (88). С. 29–32.

72. Стойчик Т. І. Створення позитивного іміджу професійного навчального закладу. *Управління розвитком професійного навчального закладу: праксеологічні засади* : навч. посіб. / Сергеева Л. М., Лукіна Т. О. та ін. ; за наук. ред. Л. М. Сергеевої, Т. О. Лукіної. Київ : Ліра-К, 2017. 124 с.

73. Гірничі роботи : підруч. / Сиротюк В. Г., Стойчик Т. І. та ін. ; за наук. ред. Л. М. Сергеевої. Дніпро : Журфонд, 2017. 160 с.

74. Комплекс навчальних модулів з оволодіння професійними компетентностями з професії «Прохідник» : навч. посіб. / уклад. В. Г. Сиротюк, Т. І. Стойчик та ін. Кривий Ріг : 2020. 754 с.

АНОТАЦІЇ

Стойчик Т. І. Система управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у професійних навчальних закладах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія і методика управління освітою. – Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти», м. Київ, 2021.

У дисертації обґрунтовуються концептуальні основи дослідження. Розглядаються питання сучасних підходів до управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О, ринку праці, як механізму стимулювання П(ПТ)О у забезпеченні якості підготовки фахівців. Доведено ефективність концептуальної моделі управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О. Виокремлено сучасні механізми інноваційного розвитку та зроблено акцент на необхідності формування нормативно-правової бази та недостатній готовності роботодавців до участі у підготовці конкурентоздатних фахівців. Обґрунтовано положення щодо формування соціального партнерства.

Вперше в теорію управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О введено положення щодо сучасних механізмів інноваційного розвитку ЗП(ПТ)О, як необхідних складових у забезпеченні якості підготовки (створення освітніх кластерів, застосування хаб-технологій, менторство, діджиталізація). Визначено особливості управління якістю підготовки в умовах інтеграційних процесів.

Ключові слова: управління якістю, фахівець, професійна підготовка,

ЗП(ПТ)О, конкурентоздатність, ринок праці, соціальне партнерство.

Стойчик Т. И. Система управления качеством подготовки конкурентоспособных специалистов в профессиональных учебных заведениях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.06 – теория и методика управления образованием. – Государственное учреждение высшего образования «Университет менеджмента образования», г. Киев, 2021.

В диссертации обосновываются концептуальные основы исследования. Рассматриваются вопросы современных подходов к управлению качеством подготовки конкурентоспособных специалистов в ЗП(ПТ)О, рынка труда, как механизма стимулирования П(ПТ)О в обеспечении качества подготовки специалистов. Доказана эффективность концептуальной модели управления качеством подготовки конкурентоспособных специалистов в ЗП(ПТ)О. Выделены современные механизмы инновационного развития и сделан акцент на необходимости формирования нормативно-правовой базы и недостаточной готовности работодателей к участию в подготовке конкурентоспособных специалистов. Обосновано положение о формировании социального партнерства.

Впервые в теорию управления качеством подготовки конкурентоспособных специалистов в ЗП(ПТ)О введено положение о современных механизмах инновационного развития ЗП(ПТ)О, как необходимых составляющих в обеспечении качества подготовки (создание образовательных кластеров, применение хаб-технологий, менторство, диджитализация). Определены особенности управления качеством подготовки в условиях интеграционных процессов.

Ключевые слова: управление качеством, специалист, профессиональная подготовка, ЗП(ПТ)О, конкурентоспособность, рынок труда, социальное партнерство.

Stoychik T. I. Quality management system for training of competitive specialists in vocational educational institutions. – Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the Doctor of Education on a specialty 13.00.06 – theory and methods of education management. State Institution of Higher Education «University of Education Management», Kyiv, 2021.

A theoretical generalization and a solution of such scientific problem as quality management training of competitive professionals in vocational schools (hereinafter - IP(VT)E, institutions of professional higher education) was made and offered in the dissertation.

Substantiation of the conceptual foundations of the study was carried out at the methodological, theoretical, methodic and practical levels.

According to the results of the study it was found out that the introduction of a quality management system for competitive specialists in IP(VT)E based on a conceptual model has a positive effect on the level of competitiveness and provides information that serves as a basis for management decisions to improve training.

The scientific novelty of the obtained results is that for the first time the author's concept of quality management of training of competitive specialists in IP(VT)E was theoretically substantiated and developed; the theoretical bases of quality management of training of competitive specialists in IP(VT)E were covered; these theoretical foundations were based on the provisions that the effective use of the internal potential for quality assurance of P(VT)E (quality of the goal, quality of educational standard, quality of educational program, quality of material and technical base of educational process, quality of teaching staff, quality of students, quality information and methodological base, the quality of training of future specialists) and external conditions influencing the quality of P(VT)E (policy in the field of quality of education in the state, the creation in IP(VT)E quality management system), should improve the quality of training in IP(VT)E.

The phenomenon «quality management system in training of competitive specialists» was defined and substantiated; the effectiveness of the structural-functional model of quality management training of competitive specialists in IP(VT)E, which includes methodological, substantive-procedural, criterion-diagnostic blocks was designed, substantiated and experimentally tested.

The organizational and pedagogical conditions of participation of social partners in ensuring the quality in training of competitive specialists in IP(VT)E were substantiated; application of hub- technologies in the quality management system of training of competitive specialists through the formation of effective technological platforms, which contributes to the innovative development of IP(VT)E and the implementation of the paradigm of partnership-corporate relations.

The ideas of digitalization as a component of the development of modern educational environment; formation of an educational cluster as a form of social partnership; ensuring the quality of training of competitive specialists on the basis of mentoring have been received further development.

The practical significance of the obtained results is determined by the development of technology of indicator-instrumental assessment of the effectiveness of quality management training of competitive specialists in IP(VT)E; by the development of methods of implementing a quality management system for the training of competitive specialists in IP(VT)E and the conditions of application of hub- technologies for the implementation of partnership-corporate relations; by the development and introduction into professional training of specialists: regulations about experimental work, international activities, vocational guidance center, introduction of distance learning, internship of pedagogical workers in production conditions, youth center, electronic library, rating evaluation of pedagogical workers' activity;

The research gained efficiency as a result of the developed and implemented scientifically substantiated and tested conceptual model of quality management in training of competitive specialists in IP(VT)E; the concept of quality management training of competitive professionals in IP(VT)E, based on didactic principles, methodological approaches, scientifically sound selection of content, forms and methods of management using informatization and technology of quality management; models of the quality management system for the training of competitive specialists in IP(VT)E, which covers methodological, content-procedural, criterion-diagnostic blocks and provides their

implementation in management at different levels; quality management system of training of competitive specialists in IP(VT)E, which contains a set of interconnected components aimed at improving the quality of training in accordance with the technologies of indicator-instrumental assessment.

The offered theoretical and methodical materials are a part of monographs, educational and practical manuals, methodical recommendations. They were directly introduced into IP(VT)E management activity. The offered scientific developments in the system of quality management in training of competitive experts in IP(VT)E can be adapted in the system of postgraduate pedagogical education and in self-educational activity of heads of IP(VT)E, professional higher education; research activities of undergraduates, graduate students, doctoral students.

Key words: quality management, specialist, professional training, IP(VT)E, competitiveness, labor market, social partnership.

СТОЙЧИК Тетяна Іванівна

**Система управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців
у професійних навчальних закладах**

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія і методика управління освітою

Підписано до друку 18.03.2021 р. Формат 60х90/16.

Ум. друк. арк. 1,7. Обл.-вид. арк. 1,7.

Тираж 100.

Видавництво «Журфонд»,

49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 60

Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК 684 від 21.11.2001 р.

Надруковано:

ТОВ «Друкарня «Октан-принт»,

50084, м. Кривий Ріг, пр-т 200-річчя Кривого Рогу, 17

Тел. (067) 46-46-102

www.oktanprint.com.ua